

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

24 Juny de 2019

Χαῖρε – Salve – Hola!

El nom també fa la cosa

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Recordo que fa set o vuit anys l'amic Albert Mercadé, parlant del Museu de Montserrat i de mi, es preguntava, admirat i estranyat: "Com es pot dirigir actualment un museu des de categories tomistes?" La meua resposta és que cada persona és allò que és i en tot el que fa trasllueix el que pensa i com pensa i jo, per la meua formació, penso com a "tomista" de la línia de Jacques Maritain i també d'Etienne Gilson, és a dir, de l'"Humanisme Integral". Jo crec que al darrere de les coses que fas, l'important és que hi hagi pensament, que les petites realitats no siguin fets inconnexos, aïllats, sinó que tot es trobi amarat o imantat per una idea ètica i estètica que els travessi i que els doni significat congruent. És a dir, que tot tingui cara i ulls. Altrament, quan no hi ha conceptes sòlids al darrere d'una entitat, tot el que s'hi esdevé són caramboles a l'embat de les circumstàncies fortuïtes.

He parlat d'"Humanisme integral" com a força motora de tot el que intento fer. Aquest humanisme integral és aquell que valora altament la dimensió natural de l'home i del cosmos, manllevat del principi tomista "*gratia non tollit naturam, sed perficit eam*" (la gràcia no destrueix la naturalesa, sinó que la perfecciona). L'humanisme integral és enormement inclusiu. Tot allò que és verament natural i humà és del nostre màxim interès. D'ací ens ve l'obertura a les novetats i al necessari discerniment, cercant sempre amb positivitat els valors humans i ètics i les llavors d'un futur millor que poden contenir. D'ací ens ve encara la nostra actitud militant i activa de defensa dels drets humans, personals o col·lectius, quan els veiem conculcats. D'ací el nostre afany de posar en relleu la dignitat inalienable de la persona humana, creada a imatge de Déu i cridada a assolir la plenitud de les seves potencialitats; volem que el nostre Museu sigui un cant a la creativitat humana i a la seva capacitat de generar cultura.

El rerefons d'aquesta dissertació és la cèlebre confrontació escolàstica entre el Nominalisme i el Realisme, la relació

dialèctica entre la paraula i la cosa. En l'univers mental en què em moc la paraula no és mai un *flatus vocis*, una bufada de veu que se l'endú el vent. La paraula és formulació d'un concepte, d'acord amb el qual ha estat generada la cosa. És la dimensió simbòlica que pren la realitat dintre d'un complex sistema d'idees o conceptes que interactuen i que conformen una cultura en la qual les coses, les realitats individuals, assoleixen significat i pes.

Per a mi, la dimensió simbòlica dels fets concrets és capital perquè el puzle tingui coherència. El nom també fa la cosa. Més clar, l'aigua! Al primer número d'*El Propileu*, el llunyà gener de 2008 –em sembla que era abans d'ahir–, ja explicàvem per què havíem triat aquest nom, en referència a l'Acròpolis d'Atenes. Amb el nom volíem suggerir com volíem que fos el nostre Museu; el Propileu de l'Acròpolis era el pòrtic d'entrada, on es trobaven la *Bibliotheka* i la *Pinakotheka* i del qual partia la *Via Sacra* que condueix gradualment al *Parthenon*, el temple d'*Athenea*, de la Divina Saviesa. Des del primer moment, el meu instint tomista maritainià em va fer entendre que la casa de les muses, que és el museu, és un camí que eleva la ment i el cor humà, i que a mida que el recorrem ens fa ensumar i pregustar la transcendència que és el punt focal de la vida de l'home. D'aquí ve el nostre Institut Art i Espiritualitat de Santa Cecília, amb les múltiples activitats que genera, i gairebé tot el que fem i publiquem des del nostre Museu de Montserrat.

Foto: Lluís Franco.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

La meva relació amb el Museu de Montserrat

Josep Lluís Martín i Berbois

Doctor en Història Contemporània i Tècnic de contingut del Memorial Democràtic

El primer record que tinc de l'existència del Museu de Montserrat és a mitjan-finals dels anys vuitanta del segle passat, en plena infantesa, amb les freqüents visites a Montserrat amb els pares o una estada familiar, encapçalada pels avis, durant la Setmana Santa.

Evidentment no vaig visitar el museu per aquella època, però recordo perfectament la seva ubicació amb la reixa que el protegia (com si fos una botiga), les portes de vidre amb un voltant daurat i el cartell de "MUSEU". Aquest darrer es trobava a una de les places de davant del monestir, que aleshores era un lloc idoni per jugar a futbol o córrer sense parar.

Vaig visitar el museu anys després i recordo que tenia notables peces artístiques, però poc atractiu museístic. No va ser fins a la creació del nou i magnífic museu, dirigit pel P. Josep de C. Laplana des de fa més de quatre dècades amb l'ajuda d'un conjunt de preparats professionals i col·laboradors, que hi he establert una relació molt més notòria. Primer per la coneixença d'antics companys de la carrera

que ara exerceixen al museu o a Montserrat i segon per la magnífica col·lecció que posseeix i que creix any rere any gràcies, en bona part, a les donacions.

Precisament respecte a les donacions, tenim l'exemple de l'exposició i el petit catàleg que va realitzar el museu l'any 2012 que dugué per títol *Donacions 2000-2012*. Aquesta mostra reflecteix el tresor que recull el museu i que engloba des de l'època precristiana fins a l'art més contemporani, posant a l'abast del visitant milers anys d'art.

La meua humil col·laboració es materialitzà amb la invitació del pare Laplana i l'historiador de l'art Bernat Puigdollers a participar en una taula rodona, juntament amb els historiadors de l'art Francesc Fontbona i l'esmentat Puigdollers, amb el nom "Joan Borrell i Nicolau i el noucentisme" que es dugué a terme el 17 de febrer de 2018.

Crec que el museu és un dels centres d'art més notables de tot Catalunya, que sap perfectament quina és la seva comessa. Només trobo a faltar l'existència d'un important catàleg raonat de les obres exposades i les que no ho estan per tal que puguem seguir gaudint d'aquest centre de cultura que és el Museu de Montserrat.

Exposicions a casa

De l'exposició Ràfols Casamada · Maria Girona: L'equilibri possible, en vam parlar a El Propileu anterior, però ha deixat un reguitzell de comentaris elogiosos que ens han complagut a bastament i voldríem que vosaltres en tinguéssiu coneixement. A més, la crítica de les nostres exposicions també fa

història i no volem que es perdi en la immensa mar blava del brogit informatiu.

“[Aquesta exposició] No és la primera que se’ls fa, n’hi ha tres d’anteriors de ben dignes, però sí que és la que aprofundeix amb més lucidesa en el seu món, el que van compartir, i, ahora, en els seus mons, els que els van dotar de caràcter propi. [...] Amb la llum de les seves obres, un centenar que procedeixen dels seus hereus i de diverses col·leccions particulars, Puigdollers ha brodat un relat que ajuda a conèixer més bé l’escena cultural de la postguerra, dominada per la foscor, però no per una foscor absoluta. Aquest tàndem i els seus cercles van tenir molt a veure amb les esclatxes que es van obrir” (Maria Palau, *El Punt Avui*).

“Després de dos anys de recerca, l’historiador, crític i poeta Bernat Puigdollers ha aconseguit portar a bon port un objectiu ambiciós: explorar per primera vegada amb profun-

bera de la cotilla de la cronologia i fa dialogar les obres dels dos pintors” (Antoni Ribas Tur, *Ara*).

“*L’equilibri possible* s’erigeix en un dels projectes més ambiciosos que ha produït el Museu de Montserrat al llarg de la seva història. [...] La majoria de les obres exposades són inèdites o bé poc vistes, un altre dels motius que converteixen *L’equilibri possible* en una de les grans notícies expositives de l’any” (Toni Mata, *Regió 7*).

“Tot i ser uns artistes molt reconeguts, sempre se’ls havia tractat gairebé exclusivament en la seva etapa de maduresa, i ara aquí, en canvi són analitzats des dels seus primers temps, als anys quaranta del segle XX, posant-los en relació amb la pintura coetània, aquella que normalment els glossadors de l’art de postguerra han menystingut o hi han passat molt pel damunt. [...] L’accent de l’exposició s’ha posat en l’època menys coneguda de les respectives trajectòries. I cal agrair-ho pel que té de novetat.” “A un esforç com aquest, que ha remodelat àgilment l’espai d’exposicions del museu i gràcies al qual s’han localitzat nombroses obres desconegudes, calia donar-hi més transcendència en el temps, i el resultat ha estat una monografia, signada pel comissari mateix, que fixarà per sempre els resultats d’aquesta tasca de localització, recopilació i estudi. És un llibre en profunditat, que es fonamenta en tota mena de documents, molts dels

ditat l’etapa de joventut d’Albert Ràfols Casamada i Maria Girona amb una exposició al Museu de Montserrat.” “Val la pena anar al Museu de Montserrat per veure la mostra per molts motius, però sobretot pel tram final del recorregut: després del repàs minuciós i cronològic que Puigdollers fa de les seves trajectòries, és emocionant veure com s’alli-

quals inèdits –correspondència, impresos, catàlegs, crítiques, fotografies domèstiques i testimonis orals–, i que no sols es refereix a la parella d’artistes protagonistes de l’esdeveniment, sinó a molts dels col·legues que es movien al seu entorn” (Francesc Fontbona, *Serra d’Or*).

“A través d’aquest viatge, que posa l’accent en una vida en comú dedicada a l’art, l’espectador pren consciència de les relacions i connexions existents entre les obres

dels dos autors, aparentment oposades i divergents, però que, si analitzem amb profunditat, ens adonem que estan íntimament unides i que moltes vegades l'afinitat entre tots dos és tan gran que ens acaba conduint a la inevitable confusió: on comença l'un i on acaba l'altra?" (Mercè Vila Rigat, *Bonart*).

Jaume Plensa a Montserrat *Anna i Obra gràfica*

Atri de la basílica i Espai d'Art Pere Pruna
Del 10 de maig al 3 de novembre de 2019
Comissari: Josep de C. Laplana

La intervenció de Jaume Plensa a l'atri de la basílica de Montserrat i la seva exposició al Museu han revestit una magnitud extraordinària i una significativa ressonància mediàtica en premsa, ràdio i televisió. Aquesta importància ja l'anunciàvem a la nota que vam publicar a *El Propileu*-23, pàg. 22-23, però la realització del projecte, llargament desitjat i preparat, ens ha tornat a sorprendre. La realitat era la plasmació del somni original, però allò que mai no havíem imaginat era la incidència de la llum natural, variant en el curs del dia, sobre el cap de l'*Anna*, tot dibuixant i donant valor als diferents relleus. La corrua de gent que la mira i que s'hi fan fotografies és constant. El bon amic Daniel Giralt-Miracle, tot felicitant-nos per l'esdeveniment, ens deia: "Ara Montserrat ha afegit un nou i complementari atractiu. L'allau de gent que va a besar la mà de la Moreneta, abans o després farà també una salutació a l'*Anna*". Això també ens està bé. Primerament el "rendez-vous" a la Mestressa i, tot seguit, una festeta a la nena de la casa; també en aquest punt es reflecteix un dels eixos de l'obra de Plensa, la conjunció d'una idea grandiosa amb la intimitat més propera.

L'exposició i l'escultura *Anna* van acompanyades d'un catàleg explicatiu amb textos de Josep de C. Laplana i Susana Blas i abundant informació gràfica.

Jaume Plensa a Montserrat

Josep de C. Laplana
Director del Museu de Montserrat

Jaume Plensa, no solament per la seva obra artística, això per suposat, sinó també per la seva persona i pels valors estètics i morals que el mouen, és una figura del món artís-

tic que lliga perfectament amb les bisectrius o línies força que caracteritzen el Museu de Montserrat, i m'atreviria a dir Montserrat com a institució.

Vaig parar atenció en Jaume Plensa arran de la seva obra *Sleep no more*, que va plantar al bell mig del claustre de la Catedral de Vic l'any 1998, en el marc de la instal·lació titulada *A bruit secret* destinada als principals llocs sacres d'aquella ciutat. Però no va passar d'aquí. El segon pas és més recent. Ens n'anem ja al 2015. Nosaltres, vull dir el Museu de Montserrat, ens trobàvem ben engrescats amb el projecte de Sean Scully a Santa Cecília de Montserrat. Carmelo Grasso, director de les activitats artístiques que els benedictins de San Giorgio Maggiore de Venècia organitzen en el seu privilegiat espai, es va assabentar del nostre projecte mentre ell organitzava la instal·lació de *Together* de Jaume Plensa a l'interior pal·ladià d'aquella basílica. Carmelo va assistir a la nostra inauguració i nosaltres vam seguir fil per randa, i amb una secreta enveja, la instal·lació de Plensa a San Giorgio Maggiore. Curiosament, aquest any 2019 Carmelo ha reeixit perquè Sean Scully plantés una gran escultura en aquell mateix espai. Des d'aleshores la nostra dèria d'incloure Plensa en la constel·lació d'artistes

que conformen el nostre firmament va anar fent passos endavant.

La primavera de 2016 vam connectar directament amb Plensa per proposar-li una conferència en el marc de les nostres jornades d'estiu sobre art i espiritualitat. Molt amablement, Plensa ens va contestar que el tema li interessava i que estava informat de les nostres activitats, que li hauria agradat fer aquesta dissertació, però que en aquelles dates es trobava fora del país. I vam concertar una visita al Museu de Montserrat per a més endavant. El 14 de març de 2017 l'artista ens va fer la visita acordada. De seguida va brollar el *feeling* i ens va passar el mateix que amb Sean Scully l'any 2005 quan va visitar per primera vegada el nostre museu. Una obra a Montserrat, sí, però el Museu no és el lloc. A l'instant se'm va encendre la bombeta i en una revolada ja ens teniu tots a l'atri de la basílica. No era a l'interior de l'església, com a San Giorgio de Venècia, però l'atri conserva l'aura de lloc sagrat i per allà desfilen cada any dos milions i mig de persones d'arreu del món. Era una proposta agosarada, un primer intent d'un projecte d'extraordinària envergadura que exigia molts passos previs. Primerament, la conformitat de l'abat i la comunitat montserratina; després,

la resolució gradual de les qüestions tècniques. En aquells moments s'estava congruïent un projecte general de restauració integral de l'atri i del seu espectacular paviment. Una qüestió important era la integració dels dos projectes, el de la restauració i el de l'escultura de Plensa.

La figura de Plensa era coneguda i valorada dins la comunitat de Montserrat, que segueix el desenvolupament cultural del nostre país, però una de les primeres objeccions que em van plantejar era si l'atri de l'església era el lloc més adient per a aquesta escultura. Com diré més end-

vant, l'obra de Jaume Plensa traspua espiritualitat; així ho van veure els benedictins de San Giorgio de Venècia però, a més, el claustre basilical té substancialment el caràcter de transició de l'espai profà a l'espai sagrat pròpiament dit. Personalment, jo sóc un enamorat de "l'atri dels gentils" on la gent, creients o no, albiren i insumen transcendència, i l'escultura de Plensa té aquesta dimensió. I encara més. El 23 de juliol de 2018 l'equip directiu del museu vam visitar el taller de l'artista i vam veure l'*Anna*, l'obra que Plensa havia triat per a l'atri de Montserrat. Ens va encisar des del primer instant. Era imponent i al mateix temps àeria i volàtil, tenia cos i ànima, contundència i innocència *fifty-fifty*. Aleshores, presos per l'entusiasme, vam concretar amb l'artista de simultaniejar una exposició temporal d'obra seva al Museu de Montserrat. Plensa immediatament va copsar la importància i interès que això podia suposar i ens va oferir un preciós conjunt d'obra gràfica amb algunes peces de grans dimensions.

Ens agrada Plensa, la persona i l'obra, perquè defuig els enquadraments precisos i estancs, tot el que fa sempre suggereix un horitzó més enllà de l'obra mateixa. Les seves escultures no són solament la perfecta resolució d'uns problemes formals i tècnics. Plensa crea des de l'emoció artística sentida de manera molt personal i reïx a transmetre-la a bastament. Les seves obres, totes, són essencials, sense res decoratiu o circumstancial. En Plensa tot és net i primigeni. Són idees abstractes que prenen el cos visual necessari per a ser compreses i estimades. Totes demanen una contemplació silenciosa i profunda, tot girant al seu voltant, perquè ens transmetin el missatge que les anima.

El pensament de Plensa està nodrit de moltes lectures i de moltes cultures. El món asiàtic, i concretament la filosofia zen, com a recerca d'una saviesa de vida més enllà del discurs lògic i mecànic de l'intel·lectualisme occidental, està molt present en tota l'obra de Plensa. Les seves figures, els seus rostres, habitualment tenen els ulls clucs, com si es trobessin endinsats en profunda meditació, perquè la vera realitat de l'ésser humà s'esdevé al seu interior. També és molt característic de Plensa i del zen l'amor gairebé obsessiu per la lletra i la música. Els asiàtics fan del *shodo* gairebé una espiritualitat. Plensa, gran admirador de Miquel Àngel, utilitza l'abecedari renaixentista amb lletres tallades amb làser de caràcter *Bodoni* o similar. Ha escrit: «L'alfabet és la millor definició d'una cultura». Per aquesta raó no dubta a utilitzar la lletra i les notes musicals per conformar figures, caps o esferes amb connotacions semàntiques ocultes. En l'obra de Plensa tot va més enllà d'allò que es veu, tot remet a aquell món remot que tots portem dins i que mai ningú no reïx a formular plenament. Aquesta és la dimensió espiritual de Plensa i per això Plensa encaixa perfectament a Montserrat.

Els valors espirituals de l'obra de Plensa

+ Josep M. Soler
Abat de Montserrat

"Aleshores se'n tornà al lloc de la seva estimada solitud, i visqué amb si mateix" (*Diàlegs*, II, 3, 5). Aquesta frase podria ser de Jaume Plensa. Però no ho és. La frase és del Papa sant

Gregori I, escrita a finals del s. VI, a propòsit de sant Benet, el pare de la vida monàstica a occident.

Però podria ser de Jaume Plensa, perquè, tal com ell mateix ha dit, amb la seva obra artística tracta de “generar silenci” perquè cada persona “estigui amb ella mateixa”; vol “invitar a entrar dins d’un mateix” perquè com més a fons es va en la interiorització més es connecta amb els altres i més se’ls pot comprendre.

He esmentat aquesta frase del Papa sant Gregori per remarcar la sintonia entre el treball que fa el monjo per crear silenci en el seu interior, en el cor i en la ment, per tal de viure “amb si mateix”, i el treball que fa el nostre autor. Vaig quedar captivat veient el que Jaume Plensa vol expressar a través de la seva creació artística, en llegir la llarga entrevista publicada en el *Magazine* de *La Vanguardia* el passat 7

d’abril (cf. pàg. 18-23). Hi ha, doncs, una gran sintonia entre el missatge que vol donar Jaume Plensa i el treball que fa personalment el monjo. I, també, amb un dels aspectes més importants que volem transmetre des de Montserrat.

Per això és una satisfacció inaugurar el projecte *Jaume Plensa a Montserrat*. Encaixa perfectament amb uns valors que volem transmetre. Ell, en l’entrevista citada, deia que no és fàcil crear silenci interior per poder estar amb un mateix per conèixer-se en profunditat i poder respondre les grans preguntes: qui sóc?, cap on vaig?, per què?, com?, quan? Certament no és fàcil en un món de tants sorolls i de tantes invitacions a la superficialitat, a viure distret, a posar en pràctica allò de “qui dia passa, any empeny”. En canvi, tal com mostra l’experiència d’entrar dins d’un mateix, i tal com diu Jaume Plensa en l’entrevista citada, fer aquest treball és difícil però és necessari, fonamental, per relacionar-se amb profunditat amb un mateix i amb els altres, perquè com més a fons es va en la interiorització, més

es sintonitza amb els altres, més es pot comprendre el seu pensament, els seus sentiments, la seva història. I així es pot anar construint una societat respectuosa de l’altre, així es poden anar creant sinergies constructives en bé del conjunt.

Ens hem de felicitar que amb la seva obra, Plensa vulgui invitar-nos a fer aquest treball i a superar-ne la dificultat inicial fent-nos veure la riquesa interior i la capacitat d’interrelació que aporta.

Ell ha treballat per saber qui és, per ser coherent amb ell mateix, per ser ell mateix i a partir d’aquí invita els altres a fer un treball semblant. La nostra societat el necessita. Les persones, que van atrafegades i neguitoses, el necessiten; la política el necessita, l’àmbit religiós, també.

Per això ens plau tenir aquesta mostra de Plensa a Montserrat. Després d'anys d'absència del nostre país i de molt treball a l'estranger, ha tornat amb unes exposicions importants i amb aquesta de Montserrat. Tant de bo el missatge que vol transmetre amb la seva obra trobi ressò en molts.

A més de l'obra gràfica exposada a l'Espai d'Art Pere Pruna, hem inaugurat la instal·lació de l'*Anna* a l'atri de la basílica. També aquest cap de nena té un missatge important, fruit de la interiorització de l'autor i destinat a la interiorització de l'espectador. Un missatge fonamental: cada ésser humà té una bellesa interior, tant si va acompanyada de la bellesa física com no. Una bellesa interior que no capten els ulls, però que hi és, i que qui fa silenci en el seu interior pot descobrir. Això em recorda aquella frase que repeteix el Petit Príncep després de sentir-la de la guineu: "L'essencial és invisible als ulls" (Antoine de Saint-Exupéry, *El Petit Príncep*. Barcelona, Salamandra, 2013, pàg. 72). Aquest missatge de la bellesa interior de cada ésser humà va unit a una forta convicció de Plensa: l'escultura està més lligada a la música i a la poesia que a l'arquitectura (cf. entrevista citada) i per això la seva finalitat no és tant entendre-la com emocionar, promoure una vibració interior que susciti el desig d'estar amb un mateix en profunditat per obrir-se també en profunditat, als altres. En el cas de l'*Anna* de l'atri que deixa transparentar la façana de la basílica som invitats a anar encara més enllà, a traspassar el límit de la matèria i obrir-nos a la dimensió espiritual, transcendent, a deixar-nos penetrar per la Llum.

Llegia fa uns dies un pensament que em va impactar i que em sembla que sintonitza també amb el propòsit de Jaume Plensa. Deia la frase: "Tots naixem com a originals, però molts moren com a fotocòpies" (Carlo Acutis, citat per Nicola Gori, a *Genio dell'informatica* LR 03.04.19, pàg. 10). Certament, als inicis de la vida tots som únics, però molts al final de la vida són fotocòpia, no han tingut res d'original perquè no han après a estar amb ells mateixos en silenci, s'han deixat portar pel corrent imperant. I això no deixa de ser un fracàs en la plena realització personal. L'obra de Plensa ens invita a no ser fotocòpies. A viure des de dins per estar oberts a la profunditat de les persones i de tota la realitat.

Jordi Alcaraz

Nits

Sala Pere Daura
Del 7 de juny al 17 de novembre de 2019
Comissari: Bernat Puigdollers

Subtilitats esquives

Bernat Puigdollers
Comissari de l'exposició

L'obra de Jordi Alcaraz (Calella, 1963) és el resultat d'una mirada lúcida i meravellada del món. Aquesta exposició fa trontollar el concepte de pintura comunament acceptat i ens endinsa en una reflexió entorn el propi fet creador, el jo i la realitat. L'artista centra la mirada en les coses subtils i imperceptibles, s'endinsa en l'abisme de l'intangible. Des de la matèria evoca la idea encara no formulada, l'aura de l'objecte, reflexiona entorn la pròpia existència, entorn els límits del seu món, uns límits que no tenen frontera, que s'esmunyen en subtilitats esquives. Servint-se de materials ben diversos –metacrilat, tinta, ferro...– trenca, des del propi gènere, els límits de la pintura, l'escultura i el gravat.

Malgrat ser reconegut a nivell internacional amb un gran èxit de venda i de crítica, Alcaraz encara no ha rebut al nostre país el reconeixement públic que mereix. Aquesta exposició és una oportunitat única per conèixer la seva obra i endinsar-se en el seu món plàstic, però també vol contribuir a situar-lo en el lloc que li correspon en el panorama artístic català d'avui.

Jordi Alcaraz sintetitza i condensa en la seva obra referents i influències molt diverses. La seva obra beu de les fonts de l'art de tots els temps. Des dels grans mestres als artistes més populars. La seva obra té alguna cosa de les expressions artístiques més senzilles, com els ex-vots o el treball dels artesans. Té certa vocació d'anonimat. Però també pren com a referència l'obra de l'art més culte i refinat. Podem veure-hi influències de l'art romànic, en la senzillesa i la síntesi, però alhora del barroc, excessiu i contundent, i, més clarament, amb l'ús del trompe-l'oeil. Però, malgrat que la seva obra pugui semblar en ocasions efectista, el joc o l'enginy no arriba a ser mai banal, és tan sols un element

catalitzador, una espurna que du l'espectador cap a un territori de reflexió personal. L'obra de Jordi Alcaraz és subtil però alhora contundent i enèrgica, una obra que és fidel a la tradició artística però que alhora trenca amb el passat. Així ho testimonien els nombrosos objectes d'antiquari – llibres, antics, marcs del segle XVII o una imatge religiosa de finals del XVIII – que serveixen de pretext per donar-los un sentit contemporani però, alhora, de tots els temps. El marc, per exemple, deixa de ser un element que potencia i acompanya l'obra per ser un element més del seu món artístic, és una frontera que cal transgredir i transformar. De la mateixa manera, l'artista també vol transgredir la realitat, posant-la en dubte, deformant-la, canviant el punt de mirada i de pensament. Els seus bodegons posen en dubte, fins i tot, el món que habitem.

Parlar de l'obra de Jordi Alcaraz no és una tasca fàcil. No respon a modes ni etiquetes; és, senzillament, inclassificable. Té quelcom de desconegut, d'indefinible i inabastable que no ens permet explicar-la mai del tot. No serem nosal-

tres qui desvetllem el seu sentit profund perquè, al cap i a la fi, aquest artista, tan matèric, tan contundent, no treballa amb altra cosa que amb el misteri.

Una nocturnitat que esdevé lluminosa

+ Josep M. Soler
Abat de Montserrat

Nits. És un títol que em qüestiona i em suggereix alhora. El comissari de l'exposició, Bernat Puigdollers, parla de “poesia visual” i diu que és “una reflexió entorn del propi

fet creador, el jo i la realitat”. En aquest sentit, jo afegiria que és poesia visual i filosofia visual. Perquè vol portar a la reflexió sobre les qüestions de l'existència personal i col·lectiva.

He dit que el títol *Nits* em qüestiona i em suggereix. Em qüestiona perquè em pregunto la raó d'aquest títol en una obra que té color, que té una aura, que no és fosca, quan la foscor és la característica de la nit. I he dit que m'és suggeridor perquè la nit, les nits, tenen una riquesa de significats que va des de la realitat física de la manca de llum fins a la dimensió més simbòlica i espiritual que abasta molts nivells. Entenc que el títol en plural vol tenir un abast ampli.

També a la Bíblia, molt sovint, la nit té una dimensió simbòlica. És el lloc de la tenebra del mal i de la mort, el temps de l'esperança del nou dia, el moment de vetllar en diàleg amb Déu perquè la nit és, també, un espai de silenci que afavoreix la reflexió i la pregària. De fet, els grans moments de les

narracions bíbliques tenen lloc en la nit. Simbòlicament, el relat de la creació comporta el pas de la tenebra a la llum; l'alliberament del poble d'Israel de l'esclavitud d'Egipte culmina amb el pas del Mar Roig a la nit i l'entrada a la terra promesa a la llum del dia. El naixement de Jesús s'esdevé en la nit i també la seva resurrecció. Per això els cristians de primera hora ja es con-

sideraven fills de la llum encara que continuaven vivint en l'aiguabarreig del món fet de llum i de foscor a tants nivells.

La nit pot tenir, també, una dimensió espiritual, interior, pel fet de no veure-hi clar, de no trobar sentit, de quedar-se eixut interiorment, de solitud. Però també és veritat que en la fosca és més fàcil de percebre els punts lluminosos.

La nit és, tal com acabo de dir, un espai de tranquil·litat, de reflexió, de creativitat artística. Podríem dir que hi ha nits fosques i nits lluminoses. Nits estèrils i nits plenes de vida.

Són tantes les nits! Són tants els nivells que pot prendre la paraula nit! Crec que Jordi Alcaraz ens invita a endinsar-nos-hi a través de la seva obra. Una obra que és creadora i que, transcendent les categories tradicionals de pintura, escultura i dibuix, ens proposa sensacions, sobreentesos, evocacions. Una obra que és reflexió sobre la pròpia existència... la de l'autor i la del qui la contempla, també sobre els límits del propi món, uns límits que en el cas de Jordi Alcaraz diu que "no tenen frontera, que s'esmunyen en subtilitats esquives".

Cal que contempli més l'obra per respondre encara més a les qüestions que em planteja el títol i per acollir els suggeriments que em fa l'obra. *Nits* és un títol obert.

Però l'ésser humà no es pot quedar en la nit fosca. El seu anhel és la llum i ha de maldar per trobar-la al fons d'ell mateix per il·luminar la realitat, per deixar el món una mica més ple de llum, de fraternitat, de justícia, de bé. I, també, de bon humor, de fina ironia, de crítica sana.

Jordi Alcaraz amb les seves nits ens guia per aquests camins.

Ambaixades i ambaixadors

Caravaggio and Europe

Utrecht, Central Museum.

Del 14 desembre de 2018 al 24 de març de 2019.

Obra prestada: Caravaggio, *Sant Jeroni penitent*, 1605.

Comissaris: Dr. Bernd Ebert i Liesbeth M. Helmus.

Ha estat editat un bell catàleg de 300 pàg. de 28 x 24 cm. amb il·lustracions de gran qualitat gràfica.

Munic, Alte Pinakothek. Del 15 d'abril al 21 juliol de 2019.

Des del primer moment ens va semblar que aquesta era una exposició de gran volada. Reflecteix la influència de Caravaggio en aquell estol de pintors que van fer cap a Roma, a la primera del segle XVII, atrets pels nous conceptes de pintura: un naturalisme extremós i l'ús dramàtic de la llum. L'exposició, que es va iniciar a Utrecht i fa una altra estada a l'Alte Pinakothek de Munic, comporta 75 obres, sis de les quals són de Caravaggio, procedents de la Vaticana, dels Uffizi, de la Pinacoteca Capitolina de Roma i del Museu de Montserrat. Però l'interès de la mostra és el diàleg temàtic i formal del mestre amb els artistes més joves que l'admiraven, i que practicaven la lliçó caravaggesca apresada de primera mà, el *background* nacional que portaven al seu bagatge. Obtenen especial importància els pintors holandesos: Dick van Baburen, Hendrick ter Brugghen, Gerard van Honthorst, Gerard Seghers. Però els comissaris no s'han oblidat dels caravaggescos francesos com Valentin de Boulogne, Nicolas Tournier i Simon Vouet, ni d'alguns italians com Manfredi, Orazio Borgiani, Gentilleschi, lo Spadarino i encara cinc obres de Ribera, lo Spagnoletto, totes de Nàpols o de Roma. Entre els museus prestataris hi figuren els més importants del món: la National Gallery de Londres, la de Washington, la Gemäldegalerie de Berlín, el Louvre o el Musée des Augustins

de Toulouse. Per a nosaltres és un honor de figurar, amb una obra de Caravaggio tan significativa como és el nostre *Sant Jeroni penitent*, al costat dels grans de la constel·lació museística mundial. (JdCL)

Monet-Auburtin, une rencontre artistiques

Giverny, Musée des Impressionnistes. Del 22 de març al 14 de juliol de 2019.

Obra prestada: *Falaise, Porte d'Aval par gros temps*, 1883 (donació Xavier Busquets).

Comissària: Géraldine Lefevre.

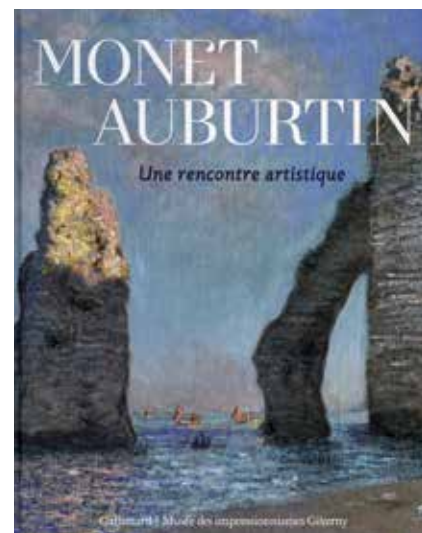
Catàleg editat per Gallimard, cobertes dures, 28 x 22 cm. quantiosa il·lustració i documentació.

El Musée des Impressionnistes de Giverny és molt jove, només té deu anys de vida activa, però en l'àmbit acadèmic i museístic de l'Impressionisme francès juga un paper molt rellevant. Quan la directora del Museu de Giverny ens va demanar el préstec del quadre de Monet, vaig trobar que era congruent que tornés a aquesta població on

l'artista va viure quaranta-tres anys i on tenia el seu estudi. La comissària va dissenyar l'exposició com una partida de ping-pong entre el gran mestre Monet i un artista menor, coetani i admirador seu, tot i que d'una generació més jove, Jean Francis Auburtin (1866-1930), del qual mai no havia sentit parlar. Tot podia fer pensar que seria una partida absolutament desigual entre una celebritat i un zero a l'esquerra, però la realitat sortosament ha estat molt diferent. Auburtin pràcticament va ser descobert el 1994. És un pintor de sensibilitat simbolista molt influït per Puvis de Chavannes però amb inquietuds de més modernitat,

que plantava el cavallet on també l'havia plantat Monet. Tots dos tenen en comú la influència del gravat japonès; per això resulta altament interessant la interpretació d'un mateix tema per l'impressionista més acreditat i per un jove i sensible simbolista. La conclusió que hom treu d'aquesta mostra és que les etique-

tes i els enquadraments massa estancs dels historiadors de l'art confrontats amb la realitat no sempre funcionen. L'art, encara que sigui antic, és quelcom vivent als ulls de cada generació i ultrapassa les categories amb què l'han encotillat anteriorment. (JdCL)

Barcelona: The city of artistic miracles

Institució organitzadora: The Kobe Shimbun

Nagasaki. Prefectural Art Museum.

Del 10 d'abril al 9 de juny de 2019.

Himeji, Hyōgo Prefecture.

Del 29 de juny a l'1 de setembre de 2019.

Sapporo-shi. Sapporo Art Park.

Del 14 de setembre al 4 de novembre de 2019.

Shizuoka, Museum of Art.

Del 12 de novembre de 2019 al 19 de gener de 2020.

Tokyo Station Gallery.

Del 8 de febrer de 2020 al 5 d'abril de 2020.

Obres prestades:

Santiago Rusiñol, *Pati blau*, 1891.

(Donació J. Sala Ardiz).

Ramon Casas, *Abans del bany*, 1894.

(Donació J. Sala Ardiz).

Ramon Casas, *Chauffeuse*, 1900.

(Donació Montserrat Carreras Jané).

Ricard Opisso, *Mítig anarquista*, 1903.

(Donació Montserrat Carreras Jané).

Salvador Dalí, *Retrat de Maria Carbona. Esbós previ*, 1926.
(Donació J. Sala Ardiz).

Isidre Nonell, *Gitana ajaguda*, 1906.
(Donació Xavier Busquets).

Isidre Nonell, *Gitana asseguda*, 1909.
(Donació Xavier Busquets).

Ricard Canals, *Visita a la presó*, 1896.
(Donació Enric Gil Aliart).

Comissària: Akira Kinoshita.

Catàleg de tapa dura, 27 x 20 cm. 397 pàg. profusament il·lustrat. Text en japonès i anglès. Conté textos de Francesc Fontbona, Francesc Quílez, Eduard Vallès, Akira Kinoshita, Ricard Bru, Mariàngels Fondevila i Kenji Matsuda.

Aquesta ha estat una exposició molt institucional, recomanada i recolzada per la Generalitat de Catalunya, promoguda per l'Associació Japonesa d'Amistat amb Catalunya i per l'Institut Ramon Llull. Té per objectiu fer present a Tòquio i a altres quatre grans ciutats japoneses l'efervescent activitat artística de Barcelona en els diversos àmbits, partint del Modernisme –que és quelcom més que Gaudí– i l'obertura i el posicionament en l'art d'avantguarda. Els

principals museus que disposem d'obra d'aquesta temàtica hem col·laborat, segons les possibilitats de cada entitat que esmento: Museu Nacional d'Art de Catalunya, Cau Ferrat de Sitges, Museu de Montserrat, Ajuntament de Barcelona, Museu Picasso, i altres.

Per a nosaltres, que som un museu petit, el fet de prescindir durant més d'un any d'obres tan importants i emblemàtiques com algunes que hi hem prestat ens suposa un esforç molt remarcable. Però hem tingut ben present la recomanació que ens va fer el President Quim Torra, en la visita que ens va fer el passat 3 de novembre, de ser un dels elements actius i qualificats en l'important afer d'escampar arreu del món que som un poble culte i pacífic, generador d'art i cultura d'alt nivell. (JdCL)

El MDM restaura

El gran tapís *El banquet de Saül*

Al proppassat *Propileu*-23, pàg. 11, ja us informàvem de la restauració dels tapissos del segle XVI Brussel·les-Bramant que ornem l'interior de l'Abadia de Montserrat. Ara li ha tocat el torn al més gran de la sèrie (666 x 434 cm.), que representa *El banquet de Saül*, és a dir, el banquet que Samuel li va oferir a la seva casa de Ramah, segons el relat bíblic. Saül presideix la taula i Samuel li dona una doble porció de menjar. Al paisatge del fons és representada l'escena de l'encontre de Saül i Samuel a la porta de Ramah. Els nostres tapissos, com ja vam comentar a *El Propileu* anterior, han rebut un primer estudi del nostre amic Gonzalo Redín, professor de la Universitat d'Alcalà, que data aquesta obra, com altres de la mateixa sèrie, al voltant del 1600.

Degut al pes de la peça, i al fet que era utilitzada per guar-nir la basílica de Montserrat, penjada des de la barana del cor superior, els dies de més gran solemnitat, en els setanta anys que és a Montserrat, la peça tenia seriosos desperfectes: pèrdues de la trama, ralés i reteixits poc acurats, pedaços, cosits bastant grollers, taques d'humitat, d'òxid i de cera, decoloració general. La restauració ha estat confiada a Elisabet Cerdà i Marc Plata i els seus col·laboradors del Museu Tèxtil de Terrassa. Del procés d'aquesta restauració ens han fet a mans un informe detallat i modèlic, que agraïm profundament. Han aplicat els remeis possibles a totes les deficiències que presentava l'obra, les que es veien i les que no. El tapís *El banquet de Saül* torna a estar penjat a la Sala Gòtica del monestir, que és el seu lloc habitual.

El Sant Jordi de Subirachs

Aquesta escultura de Sant Jordi, ofrenada a Montserrat pel diari *Avui* amb motiu del seu desè aniversari, és una de les obres artístiques més vistes i fotografiades pels visitants i turistes de Montserrat, molts dels quals ja coneixen l'obra de Josep Maria Subirachs, perquè ja han visitat la Sagrada Família de Barcelona i han admirat la façana de la Passió. Com que la pedra és calcària tipus travertí, en 40 anys que es troba a la intempèrie, és natural que hagi tingut desperfectes, els principals dels quals han estat causats per contagi d'eflorescències salines de la fornícula on està col·locada. L'escultura de Sant Jordi presentava pèrdues per la salinització i disgregació, algunes fissures i esquerdes.

La restauració ha estat a càrrec de Voravit Roonthiva, i ha comportat una neteja general de deposicions d'aus i insectes,

tes, eliminació de líquens i reintegració de pèrdues. Però sobretot el gran treball ha consistit en la dessalació i el sanejament de la fornícula. En cap moment s'ha plantejat un canvi d'emplaçament de l'escultura, perquè és en aquest lloc on aconsegueix bé la seva funció.

Sant Francesc agenollat en oració

Aquest quadre va arribar a Montserrat el 1943. Mai no va suscitar interès, segurament perquè es trobava molt brut i era de difícil lectura, ni ha estat netejat i restaurat a Montserrat fins ara. Diversos experts italians de pintura barroca que l'han vist van indicar que es tractava d'una pintura molt bona i suggerien noms d'autors com Giacinto Brandi o Mattia Preti i aconsellaven una bona neteja i restauració. A les envistes de l'estudi de la pintura italiana que tenim projectat amb el Dr. Mauro Natale, vam considerar prioritària la restauració d'aquest quadre, que ha estat possible amb la subvenció de béns culturals mobles del Departament de Cultura, que cobreix el 30% del cost total. La restauració l'ha realitzada Gisela Bosom, al Centre de

Restauració de Valldoreix de la Generalitat de Catalunya. El quadre havia estat reentelat abans de la seva arribada a Montserrat amb un adhesiu, segurament de cola de farina, que ha estat la causa d'alguns dels desperfectes posteriors. Efectivament el reentelat s'ha després de l'original i amb el moviment s'han produït aixecaments i pèrdues de fragments de policromia. El vernís superficial havia acumulat molta brutícia i amb el pas dels anys s'havia oxidat i enfosquit tot el quadre.

Els restauradors van decidir no eliminar el reentelat anterior, pels perills que podia comportar, sinó fixar-lo convenientment. Han reparat el suport de tafetà, fent els empelts que calia amb tela de lli. Han retirat la capa de vernís molt brut i consistent, amb uns retocs de restauracions anteriors. La policromia original ha aguantat molt bé la dissolució d'aquest vernís oxidat. Han reparat les fissures i reintegrat les pèrdues de policromia i han acabat la intervenció aplicant un vernís nou de protecció.

El resultat final és acceptable, però no esclatant. El quadre és bo i de bona mà. Ho podem comprovar amb l'expressiva fesomia i les mans del sant. Tanmateix no ha resultat un "*capolavoro*" d'alt nivell, com alguns experts havien augurat. Esperem, però, el dictamen final del professor Mauro Natale.

Bust de Sant Francesc en oració

La problemàtica d'aquest quadre és molt semblant a l'anterior. És un quadre brut i oblidat, que no va ser seleccionat per a ser exposat al Museu el 1963. Amb tot, alguns estudiosos italians que l'han vist a la nostra reserva han advertit la seva possible qualitat si el féssim restaurar. Especialment el Dr. Nicola Spinosa, antic director del Museu Capodimonte de Nàpols, en la seva visita de 2016, em va instar a fer-ho, ja que probablement es tractava d'una obra de Bartolomeo Cavarozzi. Amb vistes a l'estudi de la pintura italiana que aquest estiu durà a terme el professor Mauro Natale, de Ginebra, l'hem fet restaurar per Gisela Bosom, a compte de l'aportació anual dels benefactors del Cercle d'Amics del MDM. Aquest quadre va ser adquirit a Roma a l'antiquari Baldasare Belisario, el 1918. Ja portava la marca d'una N amb una corona. El Dr. Spinosa ens va assegurar que és la insígnia del Regne de Nàpols del temps de Ferran IV, al final del segle XVIII i començament del XIX. El 1928, ja a Montserrat, aquest quadre segurament va caure a mans d'una senyora austríaca que es presentava com a restauradora professional i que va ocasionar algunes desgràcies en la col·lecció

de quadres del monestir. El P. Celestí Gusi la va descobrir i la va fer fora. Val a dir, però, que fora d'unes repintades maldestres, el quadre no es troba en males condicions. Està reentelat, però aquesta delicada operació no presenta problemes d'estabilitat. La restauració actual se centra primer de tot en l'eliminació del vernís oxidat, l'aplanament de la tela, eliminació de les repintades, la fixació dels aixecaments de la capa pictòrica, la neteja de la policromia. Finalment se li ha aplicat una capa protectora estable amb vernís de baix pes molecular.

El resultat final és semblant al del quadre anterior, bo i satisfactori però no és per fer repicar les campanes de glòria, com quan va aparèixer un Caravaggio sota un quadre atribuït a Ribera. El rostre del Sant Francesc que semblava dur i rígid com si li haguessin fet un lífting, ara apareix més tou i transpirable, la seva boca mig oberta es mostra humida, els seus llavis són carnosos, i se li entreveuen les dents; els seus ulls exorbitants han cobrat vida. No sabem si és una obra de Cavarozzi o no, el professor Natale ho estudiarà. Però ens sembla que és una pintura del *Seicento* italià que es mereix més consideració de la que li hem atorgat fins ara.

El conjunt escultòric de Sant Benet i Santa Escolàstica, de Jaume Clavell

El 1960, el monestir va encarregar a l'escultor Jaume Clavell les figures eminentment benedictines de Sant Benet i de la seva germana Santa Escolàstica per a ornar el mur de contenció a l'entrada de l'esplanada que comença a la plaça dels Apòstols. Amb aquestes dues escultures, instal·lades el 1959, l'abat Aureli M. Escarré volia commemorar i agrair les instal·lacions del nou subministrament d'aigua a Montserrat, que per primera vegada a la història deixava de dependre de les aigües pluvials i de les minses fonts naturals de la muntanya. Aquestes dues escultures ja van ser restaurades el 2008 (*El Propileu* 1, pàg. 11). Ara hem hagut de tornar-hi pel despreniment ocasional d'uns fragments que van ser recollits immediatament i reintegrats per Voravit Roonthiva, que va aprofitar l'ocasió per netejar aquestes escultures exposades sempre als quatre vents.

L'Empolvorada, d'Ignacio Zuloaga

Aquest quadre constitueix l'única obra de Zuloaga que té el nostre museu i procedeix de la donació Josep Sala Ardiz. Com tots els quadres de la col·lecció Sala, va ser restau-

rat per Marçal Barrachina el 1981. Amb motiu del préstec al Museu de Belles Arts de Bilbao, vam demanar com a compensació que ens en sufraguessin la posada a punt. El quadre es trobava en bon estat però li calia una revisió i una neteja superficial pel davant i pel darrere. L'operació ha estat duta a terme per Montserrat Puchades de Montart Restorer, que ha eliminat el vernís antic i n'ha posat un de nou setinat.

El llibre de registre. Les últimes donacions

Una medalla d'or montserratina

La Sra. Anna Muxart Gaju ens ha fet arribar una medalla d'or de la Mare de Déu de Montserrat (1916), de 3 cm de diàmetre, que hem afegit a la nostra col·lecció numismàtica a la vitrina de l'espai *Nigra Sum*.

Donació de Montserrat Mainar

L'esmaltadora Montserrat Mainar i el seu pare Josep Mainar, gran estudiós del moble català, estaven molt relacionats amb el monestir tant per professió com per amistat. A començament d'any els seus fills Clara, Oriol i Joan Roca Mainar ens van lliurar molt gentilment un conjunt de materials documentals gràfics de l'arxiu de l'artista. La donació comprèn vuit dibuixos preparatoris del frontal d'altar esmaltat de la basílica de Montserrat, i els retrats dels personatges que hi són figurats; a més, una carpeta amb uns 40 dibuixos, gouaches i aquarel·les de diferents models de calzes. La donació ha inclòs també una interessant correspondència sobre l'encàrrec d'orfebreria litúrgica.

Materials xinesos de la Sra. Armengou

La senyora Maria Armengou, de Sant Julià de Lòria, Andorra, és una fidel simpatitzant del nostre Museu. Aquesta és la tercera donació que ens fa i ja ens n'ha anunciat una altra. El passat 8 de febrer va venir en persona al nostre museu per lliurar-nos sis bols xinesos de porcellana, adquirits a Andorra procedents d'emigrants

xinesos expatriats en ocasió de la revolució cultural maoista. Se'ls ha mirat la Dra. Cinta Krahe Noblett, professora a la Universitat de Leiden (Holanda) i gran especialista en aquest tema, i ens ha assegurat que són peces fines, no gens vulgars, amb el segell del taller de producció, però una mica tardanes, del darrer terç del segle XIX i primera meitat del XX. No desdiuen de les altres peces d'art asiàtic que tenim.

Sagrada Família d'entre els segles XVII-XVIII

El passat 22 de febrer vam registrar l'entrada d'una pintura d'escola catalana que podríem datar entre els segles XVII i XVIII. És un quadre de devoció domèstica, obra anònima d'un artista de nivell mitjà, que representa una Sagrada Família caminant del tipus iconogràfic de la *Trinitat de la terra*. El donant és el Sr. Lluís Costa Montal, que posseïa aquest quadre per herència familiar immemorial.

Tres quadres de Ramon Llovet

Gràcies a les gestions de Bernat Puigdollers, que és un expert reconegut en la pintura de postguerra i amic de la família Llovet Colom, el passat 15 de març van arribar tres obres del pintor Ramon Llovet (1917-1987) que els seus fills ens van oferir generosament. Llovet és un pintor encara poc conegut però rellevant dins el context artístic de la post-

guerra. Aquests tres quadres són mostres significatives de les etapes principals de la seva trajectòria artística. Durant la dècada dels cinquanta, tal i com deixa entreveure l'obra *Els jugadors de cartes* (1951), Llovet s'interessa, seguint les petjades de Gutiérrez Solana, per retratar les classes socials més baixes, inspirant-se, sobretot, en els habitants de barris com el Somorrostro de Barcelona. Més tard, com demostra l'obra *Els promesos* (1957), s'endinsa en un lirisme melancòlic que acabarà desembocant en una obra d'un marcat sentit poètic. L'obra *Parella i coloms* (1976) és un bon exemple d'aquesta darrera etapa, molt influïda pels corrents pacifistes i la filosofia oriental.

Un oli de Commeleran

El dia 3 d'abril va recalar al Museu de Montserrat un quadre del pintor Joan Commeleran (1902-1992) titulat *Barri de la Sagrada Família*. Commeleran és un pintor molt vinculat a Montserrat, sobretot a través del seu fill, el P. Oleguer Commeleran, monjo benedictí de Manila format a Montserrat. Abans d'aquesta donació ja comptàvem amb altres

quadres d'aquest autor, que va gaudir d'una bona acceptació per part del públic i la crítica, tant en els anys previs a la guerra civil com en els anys posteriors. Aquesta tela (60 x 75 cm), pintada l'any 1944, retrata una escena del barri de la Sagrada Família tot just abans del creixement urbanístic desmesurat que viuria la ciutat pocs anys després. No només complementa les altres obres d'aquest autor que ja tenim sinó que esdevé també un document històric. Expressem el nostre agraïment al donant, el Sr. Francesc Saigi Farré.

Escultures de Salvador Juanpere

L'exposició de Salvador Juanpere *Imatge i semblança* ha estat l'ocasió d'establir un corrent de simpatia i d'admiració mútua entre el Museu de Montserrat i l'escultor. L'artista

ho ha volgut expressar amb la donació de dues peces. Per una banda, la instal·lació titulada *Aquell que talla escultures no fa sinó accelerar l'esbocinament de les muntanyes* (2018), integrada per catorze elements de pedra de Montserrat i ferro trepanat. L'artista ens ha explicat que volia retornar a la muntanya les catorze pedres que li va prendre. No les hem col·locades al Museu sinó a l'exterior, concretament a la plaça Abat Oliba, en un jardinet al davant de l'alberg. D'altra banda, el Museu s'ha enriquit amb la peça *La Creació* (2005-2015), marbre grec i bastons de modelar, 70 x 70 x 60 cm., que l'autor ens va deixar triar.

Important donació d'obres de Manolo Hugué

Bernat Puigdollers

Historiador de l'Art. MDM

Manolo Hugué fou un dels artistes que, un cop acabada la guerra civil, s'aproximaren al monestir de Montserrat. Durant aquest període va estrènyer llaços amb la comunitat i col·laborà en les tasques de construcció de la nova façana del monestir dirigides per Francesc Folguera, on va projectar dues escultures monumentals –un Sant Pere i un Sant Pau– que mai no s'arribaren a dur a terme. Tanmateix,

aquesta relació donà peu a altres intervencions artístiques i ens deixà obres d'interès com, per exemple, el *Bon Pastor* que es troba als jardins del monestir.

Dècades més tard, gràcies a les donacions de Josep Sala Ardiz (1980) i de l'arquitecte Xavier Busquets (1990), augmentà la presència d'aquest artista a les col·leccions del Museu. La col·lecció permanent acull força obres de l'escultor. S'hi pot veure –juntament amb algun dels models preparatoris– el model en guix original del *Bon Pastor* que tot just acabem d'esmentar, però també una selecció de peces de

temàtica taurina i el retrat a l'oli de Pere Darnell, una bona mostra dels dots pictòrics de l'es-

cultor. Queda clar, doncs, que Manolo Hugué és un artista present i estimat a Montserrat i és, a més, un dels autors amb més representació a l'exposició permanent del museu.

Ara, gràcies a la donació de Josep M. Ferrer i Jaume Cervera, la seva presència creix encara més i el seu conjunt enriqueix el discurs general del Museu i les seves col·leccions. Es tracta d'una bona selecció de dibuixos, gravats i escultures, que

conformen un total de setanta-una peces, que ens ajuden a comprendre millor la trajectòria artística de l'autor. Entre totes les escultures que han arribat al museu hi trobem obres destacades com, per exemple, *Ofrena* (1924), actualment exposada a la col·lecció permanent. L'obra de Manolo Hugué ha estat reproduïda de manera abundosa i no és estrany que moltes de les obres que han arribat a Montserrat siguin emmotllades. Tot i així, alguna d'elles és la peça original que arribà a mans dels donants a través de la relació que mantenien amb Totote i Rosa, família de l'artista.

Entre les escultures que formen part d'aquesta donació cal parar especial atenció en els retrats. Hi ha obres

rellevants com el retrat del picapedrer Calvet, el del violonista Costa o bé el retrat de cos sencer del gravador Enric C. Ricart, que ens confirmen una vegada més els dots de l'escultor en aquest gènere. Tampoc podem deixar de banda la figura femenina –tema principal de moltes de les seves obres–, que apareix representada amb obres de primer nivell com *Dona del mirall*, *Dona pentinant-se* o exemples cèlebres com l'obra *Chula fredolica*. No les enumerarem totes en aquesta nota però tan sols citant-ne algunes ja es pot veure que es tracta d'un conjunt d'obra rellevant, que en alguns casos ens permet veure relacions interessants, com passa, per exemple, amb el relleu *Parella de dones caminant*, estretament relacionat amb el dibuix del mateix títol, probablement un esbós preparatori. Entre els dibuixos, en destaquem el retrat del seu deixeble, Fèlix Albages, un retrat a l'oli de Josep Maragall i una pintura al fresc que representa el cementiri de l'Ametlla del Vallès.

Institut Art i Espiritualitat Sean Scully

Tot i que molt *pian piano*, l'Espai d'Art Sean Scully de Santa Cecília de Montserrat es va consolidant; tanmateix encara resulta deficitari, però a poc a poc s'està obrint pas en l'interès del públic en general i, sobretot, de grups especialment interessats en l'art contemporani. Continuem, com altres anys, amb un horari d'obertura enfocat als mesos de primavera i estiu: de Pasqua fins a l'octubre obrim els caps de setmana i festius de 10 a 14h i de 15 a 18h. I al mes d'agost obrim cada dia, llevat dels dimarts.

Mentrestant, continuem rebent elogis de la crítica especialitzada i de personalitats d'arreu del món vinculades a l'art contemporani. El passat 9 de març vam rebre la visita de Thomas J. Laughman, director del Wadsworth Atheneum Museum of Art de Hartford (Connecticut, EUA). En un viatge a Europa per assistir a la fira d'art de Maastricht, Laughman no va dubtar a fer una aturada a Barcelona per venir a contemplar l'art de Sean Scully a Montserrat (fotografia pàgina anterior). D'altra banda, l'Espai d'Art de Santa Cecília també apareix en el nou documental *Unstoppable: Sean Scully and the Art of Everything*, produït per la BBC. L'enregistrament es va fer a l'octubre de 2018 coincidint amb la festa del 40è aniversari del P. Josep de C. Laplana com a director del Museu de Montserrat.

Institut Art i Espiritualitat Sean Scully

L'Institut és un dels reptes que ens dona més treball, però també dels més gratificants, precisament per la varietat de les personalitats que hi intervenen, poetes, músics i estudiosos de diferents disciplines artístiques. Hem aconseguit, malgrat les distàncies i l'horari, un públic fidel que ens mostra constant agraïment. Tot i que l'aportació voluntària del públic només ens cobreix una tercera part de les despeses, estem decidits a tirar endavant tot comptant amb l'ajuda de la Fundació Abadia de Montserrat 2025.

Aquestes són les últimes activitats que hem organitzat:

14 de desembre de 2018

Miquel de Palol va omplir amb la seva poesia la darrera sessió de l'any 2018 a Santa Cecília de Montserrat. L'escriptor va llegir una tria de poemes de la seva llarga trajectòria literària, entre els quals alguns encara inèdits. Miquel de Palol es defineix com "un aprenent que practica en els límits". En els seus versos vam copsar profunditat i sarcasme, tendresa, ironia i humor.

25 de gener de 2019

El Trio Ørfeu va omplir Santa Cecília de gom a gom en la interpretació de *Les variacions Goldberg* de Bach. El trio, integrat per Joan Sancho (violí), Ònia Tomàs (violoncel) i Jordi Roure (viola), va estrenar un muntatge que comença

amb un audiovisual comentat, en què cerquen un significat extramusical d'aquesta composició. El vídeo mostrava informacions i anècdotes relacionades amb *Les variacions Goldberg*, amb la finalitat d'incrementar l'experiència plena de la música, mentre els músics tocaven alguns fragments curiosos per passar després a la interpretació completa. Una tarda musical sensacional.

8 de febrer de 2019

L'església es va omplir per a la conferència del P. Sergi d'Assís Gelpí, monjo de Montserrat, que va abordar el tema *La música, experiència espiritual oberta a tothom*. El P. Sergi d'Assís està acostumat a fer classes i va fer una exposició molt didàctica i entenedora, tot acompanyant la seva intervenció de vivències com a prefecte de l'Escolania en viatges a Rússia o Xina, en què va destacar la reacció de la gent davant de la música cantada pels escolans. Cal entendre la música o simplement deixar-se emo-

cionar? Cal una sensibilitat o un coneixement intel·lectual per comprendre-la? No hi ha barreres. El P. Sergi d'Assís va mostrar dos vídeos que van emocionar el públic: el primer, de l'exescolà Lluís Travesset (present a l'acte) cantant el Parenostre d'Arvo Pärt, peça inclosa a l'audioguia de Santa Cecília; el segon, un vídeo d'un jovenet Albert Cano a l'Escolania quan, amb 13 anys, ja s'albirava el seu futur com a pianista. La sessió va aprofundir en l'interès per escoltar la música i fruit-ne.

22 de febrer de 2019

Dotzena edició del cicle *Inspiració/Divinitat* a Santa Cecília amb el musicòleg Oriol Pérez Treviño, que ens va introduir en la darrera obra de W. A. Mozart (1756-1791), el *Rèquiem en re menor KV 626*. Tot i ser una peça molt coneguda, Pérez Treviño va insistir en un aspecte poc tractat, com és la dimensió religiosa ja no tan sols del mateix *Rèquiem* sinó del compositor, un dels grans genis de la història de la música occidental. La música de Mozart s'eleva d'allò humà i ens transporta a zones on intuïm el misteri d'una presència que sembla transcendir a la mateixa música. Amb el to didàctic

habitual, Oriol Pérez Treviño va endinsar-nos en la composició amb comentaris de fragments i projeccions en vídeo. En aquest 2019 ens hem proposat aprofundir en algunes obres del geni de Salzburg amb dues xerrades més.

8 de març de 2019

Coincidint amb el Dia de la Dona, 8 de març, el P. Josep de C. Laplana, director del Museu de Montserrat, va glossar la importància històrica de les beguines com a moviment religiós renovador, exclusivament femení, en l'Església medieval. Les beguines eren geloses de la seva llibertat personal, vivien com a religioses en colònies, però sense vots ni fundador reconegut. Algunes van escriure les seves experiències místiques, tot utilitzant les llengües vernacles. Aquests escrits, a

més del valor místic, són monuments de la filologia germànica dels segles XII i XIII. La mística de les beguines es nodria dels textos dels grans teòlegs espirituals de la zona del Rin (Ruysbroeck, Eckhart, Tauler i

Suso). D'aquest humus van sortir els moviments laïcals dels *Amics de Déu* i, un segle més tard, els *Germans de la Vida Comuna*, laics i sacerdots en igualtat de drets lliurats a la pregària, a l'estudi i l'ensenyament, sense vots religiosos i sense fundador. En aquest context predominava el sentit laïcal del cristià i la lectura directa de la Bíblia i dels llibres religiosos en llengua vernacle.

29 de març de 2019

El pianista Roger Illa va interpretar *Les Set Paraules de Crist a la Creu*, una peça de Joseph Haydn de 1785 que responia a un encàrrec de la Catedral de Cadis per al Divendres Sant. L'actuació va ser magistral, delicada i propera, amb un instrument original d'aquesta època,

un forte-piano de taula Érard & Frères de 1805. El diàleg entre el musicòleg Jordi Clapés i Roger Illa que va precedir el concert va exposar breument les principals característiques musicals de l'obra i el seu context.

12 d'abril de 2019

La poeta Gemma Gorga, professora de filologia a la UB, va protagonitzar una vetllada literària a Santa Cecília de Montserrat amb una lectura dels seus po-

emes. El treball de Gemma Gorga perfila la poesia com un itinerari vital que cerca, sobretot, el silenci i la pau interior. Va ser una lectura amena i reflexiva, en què l'autora va convidar els assistents a deixar-se endur per la poesia com un camí ple d'incerteses que és impossible dominar o entendre.

24 de maig de 2019

La historiadora de l'art Mireia Rosich, directora del Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, va oferir un apassionat viatge per la mitologia i l'art. Malgrat la pluja i la boira, cinquanta persones van pujar fins a Santa Cecília. Rosich ens va conduir per diferents civilitzacions de l'antiguitat i ens va mostrar com aquestes han donat respostes similars a les preguntes bàsiques de la condició humana a partir dels seus mites. Davant les preguntes eternes que causaven incertesa, por o sofriment, el mite apareixia amb tota la potència de les seves imatges per explicar l'origen del món, representar l'univers, mostrar l'espectacle de la natura i així connectar els habitants del lloc amb el rastre del sagrat. Aquest camí interior a través del mite i l'art, va concloure, és una necessitat inherent de l'ésser humà d'ahir i avui.

Aquesta és la programació prevista per al segon semestre d'enguany:

13 de setembre

AUDICIÓ COMENTADA

Oriol Pérez Treviño

Missa en do menor KV 427,
de W. A. Mozart

27 de setembre

CONFERÈNCIA

P. Josep de C. Laplana

Religiositat i creences
de Santiago Rusiñol

11 d'octubre

CONCERT

Philippe Mouratoglou

Guitarra clàssica. *Philippe Mouratoglou interpreta la música de Ferran Sors*

25 d'octubre

CONFERÈNCIA

Amador Vega

Les ambigüitats del sagrat
en l'art contemporani

22 de novembre

CONCERT DE

SANTA CECÍLIA

Elena Copons

i Jordi Armengol

Cançons de l'època noucentista

20 de desembre

LECTURA POÈTICA

Feliu Formosa

Darrere el vidre

Cercle d'Amics del MDM

El club del Cercle d'Amics del MDM va bé, però no acaba d'agafar l'empenta que voldríem; amb tot, no n'estem descontents. Actualment passem del miler de membres, que és la xifra que ens havíem posat fa dos anys quan vam tirar endavant aquesta iniciativa. El creixement actual és amb comptagotes, gràcies a les activitats que anem oferint i que difonem a través del web i de les xarxes socials del Museu de Montserrat. D'aquest miler de socis, només 55 són membres benefactors, que fins al 31 de maig ens han aportat 1.840 euros, amb els quals hem sufragat la restauració que hem comentat anteriorment. No ens ha arribat per fer una segona restauració, com havíem projectat. Amb una mica d'esforç, la farem igualment, si Déu vol.

En els darrers mesos hem impulsat les següents activitats exclusives per als socis:

19 de gener i 16 de febrer de 2019. Bernat Puigdollers, com a comissari de l'exposició *L'equilibri possible*, referida a Albert Ràfols Casamada i Maria Girona, va realitzar dues visites comentades a la mostra.

2 de febrer. Vam fer coincidir la presentació del catàleg de l'exposició de Salvador Juanpere *Imatge i semblança* amb una visita comentada a la mostra a càrrec de l'escultor i de la comissària, la Dra. Teresa Blanch, de la UB.

15 de març de 2019. Vam organitzar una taula rodona titulada *Albert Ràfols Casamada, Maria Girona i el seu temps*, en què van intervenir Àlex Mitrani, conservador del MNAC; Francesc Artigau, artista, i Bernat Puigdollers, comissari de la mostra.

6 d'abril. L'actor Luis Posada va fer una lectura de poemes d'Albert Ràfols Casamada, envoltat dels quadres de l'exposició, amb explicacions de Bernat Puigdollers sobre la vessant poètica de Ràfols.

Coses que passen

Curs de guies

Com ja és habitual entre nosaltres, durant els mesos més tranquils d'hivern l'Abadia de Montserrat i la Facultat de Turisme de la Universitat de Girona han organitzat per cinquena vegada el curs d'especialització *Montserrat: Cultura, Natura i Espiritualitat*, adreçat als guies i personal vinculat al sector turístic. Aquesta activitat, que implica vuit jornades de conferències i visites, la considerem molt important

per a transmetre coneixements i, sobretot, els valors ètics i estètics que configuren Montserrat. Naturalment, el Museu de Montserrat hi juga un paper important. El director del Museu, el P. Josep de C. Laplana, va pronunciar el 4 de febrer una conferència sobre el fons i funcionament del MDM i el mateix dia, a la tarda, el nostre company Bernat Puigdollers va oferir una visita comentada a les sales del Museu.

Necrològiques

Jordi Fulla

El proppassat 16 d'abril vam rebre amb consternació la notícia de la sobtada mort de Jordi Fulla, gran artista i bon amic que els darrers temps havia deixat una forta empremta al Museu de Montserrat. Ens vam conèixer fa cinc anys quan va participar en una taula rodona del nostre curs d'estiu. I va sobresortir l'any 2017 (ell complia aleshores 50 anys) amb l'exposició *Anatomia d'una illa a ulls clucs*, una instal·lació commovedora que va rebre els elogis de crítica i públic. Fruit de la seva experiència al Japó, hi abordava el conflicte Orient-Occident amb la seva particular mirada estètica, tan personal i acurada. En acabar la mostra, en Jordi va regalar al Museu una obra magnífica CAT 525. *For the American people, after Hiroshima II* (2006).

Jordi Fulla forma part de la constel·lació d'artistes contemporanis d'alt nivell que conforma l'univers en què es mou el Museu de Montserrat. Ens va emocionar la seva dimensió de meditació contemplativa i sempre recordarem aquella estona que vam passar plegats asseguts enmig d'aquell mar de figuretes daurades mentre ell ens llegia textos personals del procés creatiu i el poema *Els homes buits* de T. S. Eliot. *Anatomia d'una illa a ulls clucs*, que va ser comissariada per Albert Mercadé, ha estat una de les fites més importants del Museu en l'àmbit de la instal·lació artística i el Jordi mereix el nostre agraïment i homenatge.

Des del Museu de Montserrat ens unim a les mostres de dolor i tristesa expressades pels amics i companys del sector cultural, i enviem una sentida abraçada a la seva companya, també artista, Jo Milne, que aviat exposarà també al nostre museu.

Manuel Cusachs

El 15 de febrer rebíem amb tristesa la notícia de la mort de l'escultor mataroní Manuel Cusachs, un artista que havia estat vinculat amb Montserrat des de fa més de 30 anys. Hi ha dues obres seves a l'espai públic: el *Misteri de la Visitació* (1983) al Rosari Monumental i també la gran imatge de l'Abat Oliba

(1993) sobre la Font del Portal. L'any 2017, amb motiu de l'Any Puig i Cadafalch, Cusachs va elaborar un bust de bronze (48 x 40 x 49 cm) que ens va donar la família Bellavista-Solà. Que la Mare de Déu de Montserrat li tinguí en compte l'amor que li ha tingut i l'amistat que ens ha demostrat. Catalunya perd un dels seus millors escultors.

Jaume Muxart

El divendres 8 de març va morir el pintor Jaume Muxart, gran artista històric i professor de Belles Arts de Barcelona, mestre de nombroses llesves de pintors i artistes. Muxart tenia una especial relació amb Montser-

rat. Nascut a Martorell, des de la seva infantesa tenia gravada en el magí la silueta de Montserrat. La tardor de 1998 va exposar al Museu de Montserrat una cinquantena de quadres que conformaven una sèrie sobre els penyals de Montserrat i com a record i obsequi ens va regalar aquesta obra (1997, oli sobre tela, 134 x 166 cm). Per aquesta exposició, Muxart pot ser comptat en la llista de pintors que han dedicat la seva atenció a plasmar reiterativament la muntanya de Montserrat. Ens referim a Joaquim Mir, encara jove, el 1908, i ja gran, 1931; Llaverias, 1915; Anglada Camarasa, 1937-38; i seguit de Norman Narotzky, 2011. De

Muxart guardem un excel·lent record com a persona i com a artista. La seva pintura forta i treballada, amb vigor i amb emoció, reflecteix la fesomia humana de l'artista que recordarem sempre.

Pierrette Gargallo

Ens vam assabentar que el divendres 29 de març havia mort Pierrette Gargallo Anguera, la filla de l'escultor Pau Gargallo. Quan Pierrette tornava a Barcelona, un parell de cops a l'any, sempre que podia pujava a Montserrat, per devoció i també per veure les obres escultòriques del seu pare al nostre museu. Pierrette coneixia perfectament tota l'obra

del seu pare i no va necessitar ajudes externes per a establir un catàleg raonat en el qual es detallen no solament els prototipus sinó la totalitat de les sèries i la localització de cada peça. Pierrette de petita coneixia molt la família Sensat, que eren admiradors i col·leccionistes d'obra del seu pare. D'aquesta família

Sensat són la majoria d'obres d'aquest artista al Museu de Montserrat i, a més, conservem una peça de joventut feta per la mateixa Pierrette al costat del seu pare i que no s'assembla gens a la rotunditat del gran Gargallo, però manifesta sensibilitat i gràcia molt femenina. La Pierrette ja gran que hem conegut continuava tenint aquesta sensibilitat, però la seva personalitat havia assolit la solidesa del seu pare.

La festa major d'enguany

El 27 d'abril a Montserrat tirem la casa per la finestra. Repiquen les dotze campanes de la torre, perquè cadascuna, que té el seu nom i la seva data, expressi la seva joia per la festa de la Mare de Déu. A la plaça, després d'ofici, hi ha cobla i sardanes. I el Museu s'uneix a la festa amb jornada d'entrada gratuïta. Un total de 838 persones se'n van aprofitar. Però no us penseu que és una gran xifra perquè un diumenge qualsevol podem registrar una afluència similar. A Montserrat el preu de l'entrada no és el principal obstacle per a la visita al Museu, sinó que el factor determinant és la propensió i el gust per l'art i la cultura que té el visitant. Amb tot, els anys vinents continuarem festejant la Mare de Déu oferint les portes obertes del nostre museu.

El MDM participa a les VI Jornades Museus i Patrimoni de l'Església a Catalunya

El dia 29 de maig va celebrar-se a la sala Sant Jordi del Seminari de Barcelona la sisena edició de les Jornades Museus i Patrimoni de l'Església a Catalunya, sota la coordinació científica de Marc Sureda i Alberto Velasco i organitzades per diverses entitats del sector eclesiàstic, artístic i museístic del territori català. El tema central d'enguany ha estat *Els tresors catedralicis i parroquials*. Bernat Puigdollers, de l'equip del MDM, hi va participar amb una intervenció centrada en el tresor del monestir de Montserrat. Tenint en compte que el tresor primigeni del monestir fou destruït –exceptuant unes poques obres– durant la invasió napoleònica i les revoltes liberals del segle XIX, la dissertació va centrar-se en el tresor actual del monestir que, sobretot, compta amb peces d'orfebreria dels segles XIX i XX. Durant aquest període Montserrat fou punta de llança del procés de renovació litúrgica que s'acabaria imposant de manera

generalitzada després del Concili Vaticà II i, en aquest context, va promoure i encarregar als principals orfebres del moment –Capdevila, Mostany i Llopart, Sunyer...– obres d'orfebreria d'acord amb les noves necessitats litúrgiques, però també en sintonia amb els nous llenguatges artístics. De fet, l'Estudi d'Art del mateix monestir jugà un paper rellevant en aquest procés d'obertura cap a un nou art sacre. En aquest sentit, l'aportació del Museu de Montserrat a les jornades va ser reivindicar aquest període de la nostra història de l'art encara poc estudiat i valorat.

Estudiants en pràctiques al MDM

Montse Marín

Conservadora del MDM

Des de fa ja alguns anys el Museu de Montserrat manté una estreta relació amb la comunitat acadèmica i s'involucra, com tants altres museus i institucions, en la formació dels estudiants. Darrerament han passat pel nostre museu estudiants de diverses universitats que han pogut experimentar el treball, colze a colze, amb els tècnics del museu en les diverses tasques en què ens trobem al nostre dia a dia.

Aquests estudiants mostren interès per nosaltres i ens escullen com a lloc on fer les seves pràctiques curriculars, i ens sentim orgullosos de veure com cada vegada són més els que ens tenen en compte i ens trien per dur a terme part de la seva formació.

Al llarg d'aquests anys, alumnes de la Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Lleida, Universitat Pompeu Fabra o de l'Escola Superior de Restauració i Conservació de Béns Culturals de Catalunya, entre d'altres, ens han conegut com a institució i han format part temporalment del nostre equip. Una estada en la

qual prioritzem que els alumnes se sentin part de l'engrenatge del MDM, que experimentin la diversitat de feines que encarem i que treballin en diferents projectes i àmbits, ja siguin de caràcter més tècnic o de gestió.

Aquest any, les nostres estudiants, la Mireia Subirana (ES-CRBCC), l'Elena Morera (UdL) i l'Esther Puigmitjà (UAB), ens han ajudat moltíssim en el registre de col·leccions, avançant en l'emmagatzematge d'una donació de gravats de l'artista Naoko Nakamoto que vam rebre fa uns anys. L'adequació de les col·leccions en paper de la reserva del museu l'anem fent amb comptagotes, com la identificació i ordenació d'obres menors que es troben a les calaixeres de dibuixos. També han treballat amb nosaltres en la gestió de préstecs, en la preparació prèvia d'obres que han de marxar temporalment per a alguna exposició; han vist com es gestionen els transports d'obres d'art, alguns de ben senzills i d'altres d'alta complexitat com les obres de gran format; hem tingut noves donacions que ha calgut recollir, preparant tota la documentació que això genera i aprenent tipus d'embalatges adients per transportar-les. I encara hem desmuntat exposicions que s'acabaven i n'hem muntat de noves; i han pogut participar i fer seguiment de la restauració d'algunes obres de la mà dels nostres restauradors, entre altres tantes coses que succeeixen durant la jornada.

Un museu és un element viu que es mou constantment sense descans. Ens agrada que els estudiants s'emportin aquesta impressió, que en gaudeixin i que la seva estada entre nosaltres sigui una part interessant de la seva formació professional. Estem agraïts de tenir-los al Museu de Montserrat i ens alegra quan ens tornen la visita més endavant.

Bloc de notes

Remodelació de l'entrada i vestíbul del Museu de Montserrat

Josep de C. Laplana
Director del MDM

Molt abans que existís *El Propileu* ja teníem entre cella i cella "monumentalitzar" l'entrada del nostre Museu. Com és sabut i notori a Montserrat, entaforat com està entre un penya-segat i l'abisme cap al Llobregat, estem molt mancats d'espai i per al Museu ens van assignar un soterrani sota les places del monestir, un edifici sense façana que no crida l'atenció. Sempre he pensat que de les limitacions que no tenen remei, no cal plànyer-se'n sinó més aviat reaprofitar-les i integrar-les en un plantejament diferent i també

engrescador. A Montserrat mai no tindrem un museu que sigui un palau o un gran edifici urbà, que sol·liciti l'atenció per ell mateix. El museu subterrani és com una catacumba, que pot passar més o menys desapercebuda. Però aquesta limitació també pot jugar com un avantatge, i així ho hem entomat des de fa anys; es tracta d'imantar l'interès per descobrir allò que s'amaga a l'interior de la caverna, excitar l'interès i suscitar la sorpresa. D'aquí ve l'eslògan, encara en vigor des de 2011, d'adjuntar al títol oficial "Museu de Montserrat", la nota explicativa "La sorpresa de l'art". D'entrada, cal que el públic ensumi un cert misteri i que senti el desig de descobrir un tresor inesperat.

Aquests plantejaments ja els teníem més o menys clars el 2006, quan vam fer amb l'equip de Croquis Disseny un pla de senyalització exterior del Museu de Montserrat, el qual per raons ben diverses només es va poder executar parcialment. La part que afectava l'entrada del Museu la va subvencionar en part, gràcies a les gestions de la Fundació Montserrat 2025, l'empresa Fluidra. El projecte ja comprenia la instal·lació dels guixos de les escultures de la façana del monestir, modelats per l'escultor Joan Rebull, i, de fet, són d'aquesta data els grafismes que va dissenyar Croquis

a partir d'un dibuix original previ d'aquestes figures, fet per Rebull i que guardem al Museu de Montserrat. Els guixos no els vam poder col·locar perquè calia restaurar-los i s'havia esmerçat tota l'assignació pressupostària.

Els anys van anar passant i l'encís de la cova desconeguda i indicada només a mitges no acabava de funcionar. El 2015 vam intentar de donar al projecte una altra embranzida i vam encarregar-lo a Ignasi Cristià, però aquest cop també va quedar encallat per les mateixes raons que van impedir la senyalització de Croquis. El 2017 vam exposar aquest i altres projectes que teníem entre mans al Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya, que va prendre nota de les nostres propostes i, tot i trobar una excel·lent sintonia entre les nostres respectives institucions, no va ser possible una solució immediata.

L'empenta que buscàvem des de feia tants anys ens va arribar inesperadament, com baixada del cel, la tardor de l'any passat, 2018. El Servei de Museus rep cada any uns diners fixos de la Fundació "la Caixa" per a subvencionar un projecte museístic. Entre les sol·licituds que tenien sobre la taula, la nostra, que implicava la restauració de tretze escultures monumentals de Rebull, a més d'una remodelació i senyalització de l'entrada del Museu, era el projecte que tenia més entitat.

El 28 de novembre de 2018 van pujar a Montserrat la senyora Elsa Ibar, Directora General del Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, i la senyora Magda Gassó, Cap del Servei de Museus. L'objectiu era inspeccionar in situ el nostre projecte, que comprenia dues parts ben diferenciades: l'interior (escales amb les escultures de guix de Rebull i el vestíbul) i l'exterior, que consistia en un canvi de gràfica, que sigui a la vegada atractiva i discreta. El projecte els va agradar i van veure que tenia cara i ulls. Per aquest motiu ens vam veure ja amb cor de publicar-ne una notícia bastant extensa a *El Propileu*-23, pàg. 24-25. Les dates d'execució eren el primer semestre del 2019, és a dir, ara.

Alliçonats pels topants que havíem trobat en els dos projectes anteriors, vam decidir d'actuar des de casa sense implicar professionals externs i procedir pas a pas, prèvia consulta a les diferents instàncies implicades. Ens n'hem

sortit, però, com sempre, "parcialment". La restauració i consolidació dels guixos de Rebull, a càrrec de Pau Ramírez i el seu equip de Policromia, ha estat impecable però laboriosa. La instal·lació d'aquestes pesades escultures amb uns elements metàl·lics de sosteniment sòlids l'ha duta a terme l'empresa Puigdemívol, que ja havia treballat anteriorment a la basílica. Tot perfecte, bé que tot anava sumant i, gairebé sense adonar-nos-en, ens trobàvem ja fora de pressupost. Però el resultat ha estat del tot satisfactori. Si la despesa és forta i el resultat és de qualitat, amb senyals de perdurar temps i més temps, a mi no em molesta. El que em dol són els adobs al mínim preu possible per a sortir del pas, que habitualment només duren fins que calgui un altre adob, igualment efímer.

Ja he explicat que el projecte d'incloure a l'entrada del Museu els models de guix que l'escultor Joan Rebull va fer per a la façana del monestir el teníem pensat i consultat amb experts d'art ben acreditats des de feia molts anys; per això sentíem que anàvem per camí segur i ferm.

Explico ara breument les bases ideològiques d'aquest projecte. Quan el P. Aureli M. Escarré fou elegit abat de Montserrat –era en la més immediata postguerra–, una de les decisions artístiques de més envergadura que emprengué fou la de desnonar el projecte de façana que el gran arquitecte Puig i Cadafalch havia dreçat, el 1931, per a la façana urbana del monestir de Montserrat. Els temps havien canviat substancialment. El projecte de Puig i Cadafalch dibuixava aquesta façana com si fos un palau comunal a la plaça major d'una vila bastant pròspera. En la ment de l'abat Es-

carré, el Montserrat nou que ell volia bastir espiritualment i materialment era més aviat un bastió, una fortalesa de defensa d'uns valors, perquè mai no tornés a succeir la malvestat de què acabaven de sortir. Va encarregar el projecte a l'arquitecte postnoucentista Francesc Folguera, que de seguida va sintonitzar amb el pensament i el gust del jove abat de Montserrat.

L'abat Aureli feia seves, i les aplicava com un eslògan al Montserrat que ell maldava per consolidar, les paraules evangèliques: "Vosaltres sou la llum del món. No es pot amagar una ciutat posada dalt d'una muntanya" (Mt 5: 14). Montserrat havia de ser un far que projectés fe i cultura a la societat colpida i anímicament ensorrada per la situació política i social. Aquests ideals de fe i cultura com ADN de Montserrat no eren cap invenció de l'abat Escarré, estaven en actiu des de feia una pila d'anys, però la nova conjuntura i l'empenta del jove abat propiciaren una formulació més

contundent. L'abat tingué llargues converses sobre aquest tema amb l'arquitecte Folguera per plasmar d'alguna manera aquests valors en la façana nova que havia de ser el frontispici del nou Montserrat. L'arquitecte articulà la superfície mural en tres grans arcades amb balconada i hi disposà tres frisos esculpits. Aquestes tres arcades podien expressar els focus d'interès del Montserrat del moment: la central, dedicada a Maria Assumpta proclamada pel papa Pius XII i l'episcopat catòlic el 1950, un acte en què l'Escolania de Montserrat va cantar la missa papal. Aquesta arcada central proclamaria els valors axials de Montserrat, que són la fe i la romanitat. El fris de l'esquerra es dedicaria a Sant Benet, ja que essencialment som un monestir benedictí compromès en la cultura secular però sempre viva que va forjar Europa. Per això Sant Benet fou declarat patró principal d'Europa, i d'aquí la nostra opció europeïsta. L'abat Aureli i alguns altres monjos de Montserrat, quan eren a Roma, havien tractat amicalment Alcide De Gasperi, un dels fundadors i forjadors dels ideals europeïstes. La ter-

cera arcada està dedicada a Sant Jordi, patró de Catalunya i figura exemplar del cavaller gentil, prompte a defensar els valors constituents de Catalunya.

Tant l'abat Escarré com l'arquitecte Folguera coneixien bé l'escultor Joan Rebull; tots tres eren ben rebuts a casa de la gran senyora i mecenes Tecla Sala, on algunes vegades posava l'abat quan tenia compromisos a Barcelona. Folguera era l'arquitecte que havia fet la casa de l'amfitriona i Rebull, l'escultor del bell Sant Jordi que orna la façana d'aquest immoble al carrer Pau Claris xamfrà amb el carrer Casp. Era, doncs, molt congruent que l'abat i l'arquitecte encarreguessin a Rebull la quantiosa aportació escultòrica. Rebull acabava de fer a plena satisfacció el sepulcre de l'abat Antoni M. Marcet a la cripta funerària de la basílica de Montserrat. Els monjos que van estar al costat de Rebull quan muntaven els relleus a la nova façana, cap a l'any 1960, m'explicaren que Rebull els havia dit que Folguera, per motivar-lo, l'havia alligonat que Montserrat era l'Acròpolis de Catalunya i que la façana que estaven fent era l'equivalent al Partenó d'Atenes. Per aquest motiu, Rebull va inspirar-se en la processó de les Panatenees de Fídies imaginant una desfilada de monjos benedictins amb gran netedat de línies i una eurítmia parsimoniosa a l'entorn de les figures frontals de Sant Benet i de Sant Jordi.

L'escultor va portar els models de guix a Montserrat per fer una presentació prèvia, i com que eren incòmodes de transportar, a Montserrat es van quedar, sense cap ús ni utilitat. Durant molts anys van ser dipositats a les golfes de la basílica, i posteriorment a d'altres magatzems, fins que el Museu els va reclamar, ja amb la intenció de restaurar-los i posar-los en valor. Però mentrestant, els guixos havien sofert molts desperfectes i dues figures de monjos s'havien esmicolat. Observant-los de prop vam constatar que encara conservaven els punts i la numeració que els havia donat l'escultor. Ens ha semblat que el lloc on es troben, a la zona superior de les escales que condueixen al Museu, els és molt escaient. Primerament perquè el Museu de Montserrat fa seus els valors montserratins que proclama la gran façana i, en segon lloc, perquè el visitant obté una visió impactant cara a cara amb les figures i per les finestres pot establir un contacte visual amb els relleus definitius de la façana vistos al lluny.

Lligat amb els relleus de Rebull, la remodelació de l'entrada al Museu comprèn l'àmbit del vestíbul, presidit per la *Vic-tòria de Samotràcia* des de la inauguració de les noves instal·lacions, l'estiu de 2004. Un bon escultor amic nostre ens va oferir una bella escultura seva d'un Sant Jordi, valent i ben plantat, per substituir la *Victòria*, que no deixa de ser una còpia, tot i que feta amb marbre de Carrara, per al jardí senyorial del senyor Pere Sensat i Maristany, que va disse-

nyar Nicolau Maria Rubió i Tudurí. La Sra. Sensat en va fer donació a Montserrat l'any 1989. Vam preferir la Victòria de Samotràcia, una escultura que sempre hem estimat perquè evoca, en petit, l'entrada del Louvre i perquè, a més, en el meu imaginari simbòlic, aquest vestíbul equivalia al *latrium* de l'entrada a la clàssica *domus* romana. Aquesta dimensió es va incrementar quan vam col·locar-li com a fons, amb la complaença de l'artista, el quadre de grans dimensions, de Josep Niebla, titulat *Déu*.

La confluència d'aquests dos àmbits, el de les escales i el del vestíbul, ha ampliat i enriquit el seu significat simbòlic amb la col·locació com a punt convergent de la imatge de guix, de grans dimensions, de la Verge Maria Assumpta, model de la que presideix l'arcada central de la façana. Ho hem volgut explicar al visitant del Museu amb una cartel·la gran en els tres idiomes que fem servir. Diu així: *"El Museu és la casa de les Muses, una àgora, una plaça pública on conflueixen moltes maneres de veure el món i d'expressar-lo, és un lloc d'encontre i de diàleg entre pensaments i expressions artístiques molt diferent, pròpies de creients de diverses religions i també de no creients. Però tots tenim en comú un concepte elevat de la persona humana que vol transcendir els seus límits biològics, espacials i temporals. Les dones que desafien els vents i que s'enlairen cap a l'infinit com són la Victòria de Samotràcia i la Verge Maria Assumpta són emblemàtiques per al nostre museu."* Per tal d'accentuar l'ímpetu cap als espais infinits de la *Victòria de Samotràcia*, hem col·locat l'escultura sobre una nova peanya que vol suggerir la proa d'un vaixell.

La remodelació de l'entrada al Museu encara no està acabada. Per manca de pressupost ens han quedat aparcats el canvi de senyalització externa del Museu, que encara és gairebé imperceptible i passa desapercebut, sobretot quan hom surt de la basílica i camina places avall. I encara ens manca, just a l'entrada, la instal·lació d'un vídeo curt amb imatges de les diferent seccions i de les obres més importants del Museu. Quan ho obtinguem, podrem reposar, perquè aquest projecte, que arrosseguem des de 2005, haurà tocat sostre i podrem dir l'anhelat *finis coronat opus* (l'obra ha arribat al final).

Publicacions referents al MDM

Projecte de catàleg raonat d'art antic

Com ja sabeu, estem treballant en l'elaboració d'un catàleg solvent de l'art antic de Montserrat, del segle XII al XVIII. El professor Mauro Natale, catedràtic emèrit d'art italià a la Universitat de Ginebra, aquest estiu començarà l'estudi de les principals obres de pintura italiana. La novetat recent és que aquest estudi anirà precedit d'un altre d'art català, espanyol i flamenc, que anirà a càrrec de Francesc Miralpeix

i Joan Bosch Ballbona, ambdós professors de la Universitat de Girona i membres de l'equip de recerca del malaguanyat Joaquim Garriga. La manca d'un catàleg d'aquestes característiques ha estat una deficiència que arrosseguem des de fa anys i els estudiosos de l'art ens ho han manifestat repetides vegades. Aquesta publicació significarà un gran guany per a la nostra institució.

Llibre d'actes del congrés sobre Caravaggio

Aquest mes de juny ens ha arribat el llibre *100 anys de Caravaggio a Montserrat*, que aplega les sis conferències que constituïren les jornades d'estudi que va organitzar el Museu

de Montserrat el juliol de 2017 amb motiu del centenari de l'arribada a Montserrat del *Sant Jeroni penitent* de Caravaggio. El volum ha estat editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat. La coordinació del llibre ha estat a càrrec d'Artur Ramon Navarro i de Clara Beltrán. L'elaboració ha estat difícil i lenta atès que els ponents de les conferències són investigadors i professors internacionals amb agendes molt compromeses, però finalment ens n'hem sortit. El llibre fa goig. Té 220 pàgines i aplega les intervencions –moltes d'elles, ampliades– dels experts que van participar a les jornades, en català i anglès; està profusament il·lustrat i ofereix una àmplia bibliografia.

ja vam explicar aleshores, el Museu de Montserrat compta amb una selecció rellevant de la seva obra i és per això que ens van demanar que la presentéssim en el marc d'aquestes jornades. Tot just ara acaben de sortir publicades les actes que recullen les diverses intervencions celebrades en el marc de la commemoració del centenari de la seva mort. El llibre ha estat editat i coordinat per Aida Marín Yrigaray i Agnès Toda i Bonet i compta amb la participació d'Antonio Salcedo, Marc Ferran, Ma. Dolors Capdevila i Jaume Massó. A més, s'hi inclou un article de Bernat Puigdollers, membre de l'equip del museu, que analitza i contextualitza cada una de les obres de l'escultor reusenc que van arribar al Museu de Montserrat gràcies a la donació de Ma. Roser Navarro Solsona, familiar de l'artista.

Art i cultura de postguerra. Barcelona 1939-1962, editat per Editorial Àmbit i l'Ajuntament de Barcelona

El 9 d'abril es va presentar a la sala Pere i Joan Coromines de l'Institut d'Estudis Catalans el llibre *Art i cultura de postguerra. Barcelona 1939-1962*, dirigit i coordinat per Aleix Catasús i el nostre company Bernat Puigdollers. Malgrat que el Museu de Montserrat no hi ha participat de manera directa, hi té una presència rellevant. Per una banda, el llibre compta amb la participació de nombrosos membres del nostre consell assessor, com Francesc Fontbona, Àlex Mitrani, Sílvia M. d'Imbert, Santi Barjau o Albert Mercadé, i això ens el fa sentir especialment proper. Però sobretot és rellevant observar la presència que tenen algunes obres de la nostra col·lecció entre les il·lustracions del llibre, que demostren la importància d'algunes de les obres d'aquest període que custodiem al museu. Entre les obres seleccionades en destaquem *A casa de Marta i Maria* (1950), de García Llorit; *La dansa* (ca. 1947), d'Enric Casanovas; *Costa Brava* (1944), de Joaquim Ros, o bé *Cogitació* (1959-60), de Julià Riu Serra, però també volem fer esment a altres obres d'Enric Monjo o bé als capitells de la sala capitular del monestir, projectats pel P. Josep M. Gassó, que hi tenen una presència especial.

Miscel·lània i homenatge al Dr. Fontbona

Pròximament el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya farà la presentació oficial d'un llibre d'homenatge al nostre amic i assessor el Dr. Francesc Fontbona i Vallescar, que porta el títol de *Liber Amicorum*. Evidentment, el Museu de Montserrat no podia faltar a la cita de la convocatòria, que aplega estudis d'història de l'art de la munió de persones que ens hem beneficiat de l'amistat i dels coneixements del Dr. Fontbona. El director del Museu, el P. Josep de C. Laplana, hi ha col·laborat amb un estudi d'investigació d'arxiu que porta el títol *El P. Abat Antoni M. Marcet, col·leccionista de quadres*, en què explica amb pèls i senyals les vicissituds de l'adquisició de les pintures comprades a Roma i a Nàpols entre 1913 i 1920. També Bernat Puigdollers ha participat en aquest homenatge amb un article que, sota el títol de *L'arribada d'Enric Galwey a Olot: quatre cartes inèdites*, fa conèixer unes cartes fins ara desconegudes del pintor Enric Galwey, que aporten nova llum sobre la seva etapa primerenca i la seva arribada a la ciutat d'Olot, on entrarà en contacte amb la família Vayreda i reafirmarà la seva vocació pictòrica.

8è curs d'estiu: Espiritualitat i transcendència en l'art abstracte

El **Museu de Montserrat** organitza els dies 12 i 13 de juliol la vuitena edició del curs d'estiu, que aquest any estarà dedicat a l'espiritualitat i la transcendència en l'art abstracte. Les jornades duren a Montserrat figures de primer nivell com l'artista Sean Scully, artífex de la intervenció a Santa Cecília de Montserrat.

Jornades Roig Soler del Centre de Lectura de Reus

A *El Propileu*-22 ja us vam parlar de la nostra participació en les jornades organitzades pel Centre de Lectura de Reus per tal de reivindicar la figura de l'escultor Joan Roig i Solé. Com

El MDM s'ha proposat aprofundir la dimensió espiritual de l'art, especialment a partir de l'any 2015, quan Scully va transfigurar l'interior de l'església romànica de Santa Cecília amb la seva creació abstracta. Fruit del contacte amb aquest artista va sorgir l'Institut Art i Espiritualitat que porta el seu nom. L'any 2016 el MDM ja va organitzar un curs d'estiu sobre art i espiritualitat, i enguany el reprenem indagant particularment en l'experiència profunda de l'abstracció.

Aquest és el programa previst:

Divendres 12 de juliol

Amador Vega

Catedràtic d'estètica i teoria de les arts. Universitat Pompeu Fabra
L'art de Mark Rothko: lectures de l'abstracció

P. Friedhelm Mennekes

Jesuïta alemany, especialista en art contemporani
Interrogants en un espai sagrat: Yamamoto, Kruger, Trockel i James Lee Byars

Sandra Sanseverino

Artista
La claredat de Pierre Soulages

Raquel Bouso

Professora de filosofia. Universitat Pompeu Fabra
De budes, arbres i ombres. L'espiritualitat en l'art de Tatsuo Miyajima

Dissabte 13 de juliol

P. Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat
Iconoclàstia i art abstracte

Fr. Paul Anel

Sacerdot a Brooklyn, Nova York

Cercant Déu al taller:

11 anys d'amistat amb els artistes de Nova York

Sean Scully

Artista
Prometeu

La cloenda del seminari serà una visita opcional a Santa Cecília de Montserrat, el dissabte a la tarda, en presència del mateix Sean Scully, artífex de la intervenció a Santa Cecília. Tot i que l'abstracció ha estat sempre present en l'art, a partir de 1912, amb Vassili Kandinsky com a principal impulsor, es

condensa en un moviment avantguardista que pretén obrir un nou capítol en la història de l'art mundial. Les figures més emblemàtiques que van seguir Kandinsky són Kazimir Malèvitx i Piet Mondrian, i tota una galàxia de seguidors, cadascú amb carisma singular i amb aportacions personals. No hi ha dubte que dintre de tot gran artista que se sent impulsat a endinsar-se en aquest camí bateja una inquietud mística de contemplar l'invisible i de dir l'indicible a partir dels mitjans materials que té a l'abast. Aquesta és la grandesa i també la limitació intrínseca de l'obra artística.

A començament de juny ja teníem més de 90 inscrits. Esperem que serà un èxit!

Finestra oberta al dipòsit de reserva

L'exposició permanent del Museu de Montserrat inclou un aparador on regularment, amb la intermitència d'un parell de mesos, mostrem obres de remarcable interès que per manca d'espai no poden estar exposades habitualment.

RAMON MARTÍ ALSINA (Barcelona, 1826-1894)

Nit a la platja, ca. 1870

Oli sobre tela, 67 x 147 cm

N. R.: 200.313. Donació Dr. Josep Gassó Vidal, 1948

Tot i que fa 71 anys que aquest quadre és a Montserrat, ara surt per primera vegada en públic un cop restaurat i és l'estrena mundial. El Dr. Josep Gassó, quan es va casar i va establir el seu pis a la plaça del Duc de Medinaceli, va encarregar mobles i quadres, tots procedents del taller de Martí Alsina. Són un total de dotze quadres, uns autògrafs i uns altres de taller. Sabem que el pintor tenia un estudi a la Barceloneta especialitzat en marines. Aquest és un d'ells, en què contrasta el majestuós silenci nocturn vora el mar i la gresca d'una acampada de gitanos. Aquesta obra va ser restaurada l'any 2016 gràcies a la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

PERE DAURA (Ciutadella, Menorca, 1896 – Rockbridge Baths, Virginia, EUA, 1976)

El davallament de la creu de Rubens, ca. 1945-53

Oli sobre tela, 108 x 86 cm

N. R.: 201.370. Donació Martha R. Daura, 1995

El primer èxit professional de Pere Daura va ser quan va guanyar el premi “Montserrat vist pels artistes catalans” de 1931, dotat amb 5.000 pessetes, que li permeté viatjar i formar-se. Sempre en va estar agraït. La seva filla Martha, en morir el pare, va donar una vintena de quadres representatius de l'artista, entre els quals figurava aquesta versió del Davallament de Rubens. Daura havia estat un pintor abstracte del “Cercle Carré”. Als EUA va seguir pintant i, com a professor de pintura a la Universitat de Richmond, volgué demostrar que els clàssics, interpretats a la manera moderna, tenien valor perenne.

JORDI FULLA (Igualada, 1967 – Lleida, 2019)

CAT 525. *For the American people, after Hiroshima II*, 2006

Acrílic sobre tela, 150 x 210 cm

N. R.: 202.422. Donació de l'artista, 2018

Després de la brillant instal·lació *Anatomia d'una illa a ulls clucs* (2017), Jordi Fulla va donar al Museu de Montserrat un

quadre seu de primera categoria i ben característic de la seva empremta. L'artista va pintar l'obra en una de les seves estades al Japó. En concret, es trobava a l'illa sagrada de Miyajima, on la llegenda diu que no s'hi pot néixer ni morir. Des d'allà tenia vistes a la badia d'Hiroshima i va recrear en dues grans peces una visió personal de la catàstrofe dels bombardejos atòmics sobre Hiroshima durant la II Guerra Mundial. Des del Museu de Montserrat plorem la seva sobtada mort.

Ephemera

Una cosa ben singular nostra és la mostra de petits impresos de final del segle XIX i primera meitat del XX que no tenen categoria de cartells i que es coneixen amb el nom d'Ephemera. Tenim la sort de posseir un imponent estoc d'aquests impresos, col·leccionats durant tota la vida per la Sra. Carme Carreras Candi, filla del gran geògraf i escriptor català Francesc Carreras Candi. En va fer donació el 1987 i, en petites dosis, els anem exposant com a complement de la visita, ja que il·lustren el gust popular i el grafisme del moment.

Anuncis publicitaris de productes relacionats amb Montserrat

La marca *Montserrat*, des de final del segle XIX, sempre ha tingut ganxo. Entre aquests productes n'hi ha que són fabricats al monestir de Montserrat, però també n'hi ha molts d'altres que fan servir la imatge montserratina per a anunciar-se. Estem entre 1900 i 1930.

Targetes postals modernistes alemanyes i franceses

La dèria del col·leccionisme de targetes postals assoleix el seu moment àlgid en el canvi de segle, quan l'Art Nouveau internacional, que a casa nostra dèiem Modernisme, arribava a transformar i elevar el gust artístic no solament de l'alta burgesia urbana sinó de tots els estaments populars. Exposem una selecció, gairebé escollida a l'atzar, de 24 postals d'autors germànics i francesos. Totes les peces tenen per protagonista la dona, alguna vegada transvestida d'àngel, sempre amb cabelleres soltes descomunals, la música, les flors, i la vegetació estilitzada tractada calligràficament. És un món ideal i màgic, i fins i tot una mica embafador.

'Ιδοú – Ecce – Guaita quina peça!

Andrea Vaccaro

(Nàpols, 1604 -1670)

Oració de Jesús a l'hort de Getsemaní

ca. 1660

Oli sobre tela, 174,5 x 125 cm.

Signat amb el monograma "AV" encaixat a la base de la creu N. R.: 200.180. Comprat segurament a Nàpols el 1918

Aquest és l'únic quadre de la col·lecció de pintura italiana que porta la signatura de l'autor, que és el monograma "AV" encaixat que podem veure a la part inferior del pal vertical de la creu. Segons el judici dels especialistes estem, sense cap mena de dubte, no solament davant d'una obra autèntica de Vaccaro, sinó també d'una de les millors d'aquest autor.

Una carta del P. Bonaventura Ubach a l'abat Marcet ens informa que durant l'estiu de 1918 el remitent estava fent les gestions de l'adquisició d'aquest quadre, que formava part d'un estoc de 8 més, i que ell sol ja valia 1.500 lires, és a dir, gairebé la meitat de tot el conjunt (AAMt, carta

abat Marcet, 12-VII-1918). Els quadres arribaren a Montserrat el 7 de setembre de 1918, després de molts avatars duaners. El 7 de desembre, la revista de cultura del Monestir el va ressenyar d'aquesta manera: "Jesús a l'Hort amb els deixebles atribuït a Andreu Vaccaro, napolità" (*An. Monts.* II, 1918, pàg. 453). Un inventari dels quadres de Montserrat, fet pel P. Celestí Gusi, que en els anys 30 s'ocupava del patrimoni artístic del monestir, desconfia de l'atribució i li diu "d'autor inconnegut" i afegeix que es troba "massa restaurat".

Alfonso Pérez Sánchez va inspeccionar el quadre i el va publicar en el seu volum *Pintura italiana del siglo XVII en España* (Madrid, 1965, pàg. 469) i també Harold E. Wethey, aprofitant la informació

subministrada per Pérez Sánchez, en un article específic sobre Vaccaro, publicat a *The Burlington Magazine*, 1967, núm. 776, pàg. 682, nota 200. Liliana Barroero en un article a *Prospettiva* (IX-X, 1989-1990, vol. II, pàg. 218-219) va fer aquestes interessants observacions referents al nostre quadre: "Nonostante alcune ridipinture nella testa di Pietro (a sinistra) e nel profilo dell'apostolo Giacomo, la tela è perfettamente leggibile come una delle opere più tipiche, e qualitativamente più sostenute, di Andrea Vaccaro poco oltre la metà del Seicento... Notevole, nel quadro di Montserrat, lo scorcio del S. Giovanni dormiente, con la bocca semi-aperta e la guancia poggiata sulla mano: un bramo di intenso naturalismo, ancora nella tradizione fiaminga di uno Stomer..."

Posteriorment el nostre quadre ha estat objecte d'estudi dels professors Francesc Miralpeix i Joaquim Garriga el 2005 i el 2008.

El 1954 el quadre presentava un estat de conservació lamentable i el van fer restaurar a Barcelona per Salvador Ballesster, que en la seva carta informe deia: "La restauración del cuadro que ustedes han tenido la amabilidad de confiarme ha sido una de las más difíciles y de mayor responsabilidad para un restaurador. Dicho cuadro seguramente fue restaurado hace muchos años por un restaurador italiano y empleó para adherir las telas un adhesivo a base de caseína, cuyo adherente hoy día ya no se usa por los resultados perniciosos que causa... También le tengo que dar una buena noticia; una vez sacada toda la suciedad y los grandes repintes que cubrían muchas partes esenciales de la obra,

como ustedes podrán darse perfecta cuenta por los procesos fotográficos dicho cuadro ha salido firmado con un anagrama AV situado en la parte baja de la cruz, y quiere decir Andres Vaccaro, padre, que es un buen pintor italiano del siglo XVII." (Arxiu MDM, bossa "Vaccaro").

En aquesta restauració del 1954 segurament va ser eliminada la font dels problemes, que era el reentelat deficient i maldestre, però la pintura estava danyada i la natural degradació va exigir, al cap de quaranta anys, una altra restauració al taller de Marçal Barrachina. Davant la precarietat de l'estat general del quadre, vam optar per no aprofundir massa sinó centrar la intervenció a consolidar

tota la part original del quadre i a restablir simplement les pèrdues, talment que l'obra pogués ser llegida correctament.

Cap al 1620 Andrea Vaccaro era un fidel seguidor de Caravaggio, del qual va adoptar el concepte naturalista de la pintura i també el seu clarobscur, que utilitzava d'acord amb les circumstàncies, però amb l'arribada a Nàpols de Domenichino, el 1630, i de Lanfranco, el 1634, Vaccaro tendí cap a una pintura més clàssica. Influït també per Guido Reni, que havia treballat a Nàpols el 1612 i el 1621, i també per Bernardo Cavallino (Nàpols, 1616 – ca. 1650) va formar-se un estil propi bastant eclèctic en el qual dosificava en proporcions diverses el naturalisme caravaggesc dels seus orígens amb un academicisme suau i un sentimentalisme devot que satisfia enormement el gust dels seus clients, que eren en gran part nobles espanyols i també convents i cases de religiosos de la península Ibèrica. No debades la part més nombrosa de la seva producció es troba a Espanya.

La nostra *Oració de Jesús a l'hort* presenta semblances amb l'homònima del mateix autor, que li encarregà Gaspar de Bracamonte, virrei de Nàpols entre 1658 i 1664, i que va llegar a les carmelites descalces de Peñaranda (Salamanca). Wetthey va estudiar a fons els encàrrecs que el virrei Bracamonte va fer a Vaccaro i remarca les semblances que hi ha entre *L'oració a l'hort* de les carmelites de Peñaranda i la de Montserrat; ambdós responen a un mateix esquema compositiu, el primer en horitzontal i el segon en vertical. Amb tot, hi ha diferències notables no solament compositives sinó també de concepte; al de Montserrat l'herència caravaggesca és molt més notable. Valgui l'exemple de la cita caravaggesca que veiem en el de Montserrat: les mans

del nostre *Crist orant* recorden moltíssim les del *Jesús és pres a l'hort de Getsemaní* de Caravaggio, pintat el 1602. Aquest quadre va romandre durant tot el segle XVII al palau del Mattei a Roma, però consta que se'n van fer bastants còpies. Avui és propietat dels jesuïtes irlandesos que el tenen en dipòsit a la National Gallery of Ireland.

Υγίαίνε – Valeté – A reveure!

Som el que som

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Com ja haureu vist, a empentes i rodolons el Museu de Montserrat tira endavant, enmig de les precarietats en què ens movem i que no us amaguem. Som ben conscients que per trobar un bri d'or hem de remoure molta sorra i que no tot el que fem i passa per les nostres mans té la qualitat que voldríem. Em penso que estic exagerant i que en les meves apreciacions m'estic passant un bon tros, perquè la remodelació de l'entrada i el vestíbul del MDM, la instal·lació de l'*Anna* de Jaume Plensa i la donació de 70 obres de Manolo Hugué són fites històriques de gran envergadura feliçment assolides. Amb tot, jo que visc permanentment amb la idea de l'ampolla mig buida, sempre tinc la sensació de caminar amb una sabata i una espardenya, però sé que anem fent camí i anem consolidant la institució com a palanca d'artistes, i com a generadora de cultura i humanisme al nostre país, que passa per tràngols tan terribles, i també de cara als visitants de més enllà, perquè ens coneguim com un poble culte i d'alta civilitat. No penseu pas que estem desanimats. Maldem per carregar bateries cada dia i afrontar la feina de la jornada amb el més bon humor possible, tot mirant la brúixola que ens assenyala el nord o l'ideal cap al qual ens adrecem. Som ben conscients que els nostres problemes endèmics continuen. Ens trobem mancats d'espai, cada vegada més; som pocs però ben avinguts; amb tot, jo voldria un equip una mica més ampli i ben consolidat, sobretot tenint en compte que jo ja tinc la meua edat i les meves forces comencen a ressentir-se i ens cal pensar en un futur de continuïtat i amb sentit ascendent. Són coses que els nostres amics lectors no podeu solucionar, perquè depenen de conjuntures molt complexes. Us les diem perquè *El Propileu* té el tarannà de taula braser entre amics, i ens agrada que ens conegueu amb els nostres guanys i els reptes que tenim pel davant. Que passeu tots un bon estiu!

Assegurances Catalana Occident assegura obres d'art

www.catalanaoccidente.com

Una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura d'Assegurances Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Assegurances Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Dionís Baixeras (1862-1943)

Pageseta

1890

Oli sobre tela

72 x 48 cm

N.R.: 200.364

Donació Josep Sala Ardiz, 1980

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

FUNDACIÓ ABAIDIA DE MONTSERRAT. 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Raül Maigí, Montserrat Marín i Bernat Puigdollers
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, Eva Manteca, Pere Grima i Equip tècnic MDM

© Jaume Plensa, Salvador Juanpere, Jordi Fulla i Jaume Muxart,
VEGAP, Barcelona, 2019

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com
Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.	
Impressió	Arts Gràfiques Alpres, SL
Dipòsit legal	B-10.021-2008
www.museudemontserrat.com	